

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

ANTONI M. BADIA I MARGARIT

L'Institut d'Estudis Catalans i els treballs de llengua i literatura catalanes

Versió catalana de l'article

*L'Institut d'Estudis Catalans et les travaux de langue
et civilisation catalanes. Esquisse d'histoire. Bibliographie,*
aparegut a *Estudis Romànics*, volum XXIX (2007), p. 7-41

BARCELONA

2007

**L'Institut d'Estudis Catalans
i els treballs de llengua i literatura
catalanes**

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

ANTONI M. BADIA I MARGARIT

**L'Institut d'Estudis Catalans
i els treballs de llengua i literatura
catalanes**

Versió catalana de l'article

*L'Institut d'Estudis Catalans et les travaux de langue
et civilisation catalanes. Esquisse d'histoire. Bibliographie,*
aparegut a *Estudis Romànics*, volum XXIX (2007), p. 7-41

BARCELONA

2007

Badia i Margarit, Antoni M.

L'Institut d'Estudis Catalans i els treballs de llengua i literatura catalanes
"Versió catalana de l'article L'Institut d'Estudis Catalans et les travaux de langue
et civilisation catalanes : esquisse d'histoire, bibliographie, aparegut a Estudis Romànics,
volum XXIX (2007), p. 7-41"

ISBN 978-84-7283-948-9

I. Institut d'Estudis Catalans II. Títol

1. Institut d'Estudis Catalans — Edició 2. Filologia catalana — Investigació — Ressenyes de llibres
804.99:016

© Antoni M. Badia i Margarit

© 2007, Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició

Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: novembre de 2007

Tiratge: 200 exemplars

Compost per Víctor Igual, SL

Carrer del Peu de la Creu, 5. 08001 Barcelona

Imprès a gama, s. l.

Carrer d'Aristides Maillol, 9-11. 08028 Barcelona

ISBN: 978-84-7283-948-9

Dipòsit Legal: B. 51875-2007

Aquesta obra és d'ús lliure, però està sotmesa a les condicions de la llicència pública de Creative Commons. Es pot redistribuir, copiar i reutilitzar, sempre que no hi hagi afany de lucre i que s'hi facin constar els autors. Aquesta autorització és sens perjudici dels drets derivats d'usos legítims o altres limitacions reconegudes per la llei. Es pot trobar una còpia completa dels termes d'aquesta llicència a l'adreça <http://creativecommons.org/licenses/by-nc/2.5/es/legalcode.ca>.

Les condicions damunt dites es refereixen, sobretot, als aspectes següents:

- RECONEXEMENT EXPLÍCIT. Cal fer constar els crèdits de l'obra de la manera especificada pels autors o per l'Institut d'Estudis Catalans.
- NO COMERCIALIZACIÓ DE L'OBRA. Aquesta obra no es pot utilitzar, en cap cas, amb finalitats comercials.
- TERMES DE LA LICÈNCIA. En reutilitzar o redistribuir l'obra, cal especificar ben clarament els termes de la llicència d'ús concedida.
- ALTRES PERMISSOS. Els titulars dels drets d'explotació poden concedir permisos que depassin els termes d'aquesta llicència.

TAULA

1. Preàmbul	7
2. Pla del treball.	10
I. GENERALITATS	10
3. Publicacions generals	10
II. LA CODIFICACIÓ DE LA LLENGUA	12
4. La política lingüística	12
a) La normativa	12
b) La normalització	15
III. LA RECERCA.	17
5. La «Biblioteca Filològica».	17
6. L'eix temàtic de la dialectologia	18
7. De l' <i>Atlas Lingüístic de Catalunya</i> d'Antoni Griera a l' <i>Atlas Lingüístic del Domini Català</i> de Joan Veny / Lídia Pons.	19
8. La fonètica experimental.	21
9. L'onomàstica: toponímia i antroponímia	21
10. Entre diccionaris	24
11. Els «Estudis Romànics» i altres tasques i revistes afins	25
12. La lexicografia informatitzada.	27
IV. ACTIVITATS COMPLEMENTÀRIES.	30
13. Les lletres clàssiques	30
14. La dimensió internacional	31
15. Projectes i realitats en el terreny de la literatura	31
V. INDICACIONS PRÀCTIQUES.	32
16. Estat actual (1990-2007) de les revistes i les publicacions de la SF.	32
17. Conclusió.	36

*Als romanistes desitjosos de
conèixer (més bé) la cultura catalana*

1. Preàmbul. Enguany celebrem el centenari de la fundació de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC). L'acord de creació duu la data de 8 de juny de 1907, i l'article 1 dels seus estatuts fa així: «L'Institut d'Estudis Catalans és una institució acadèmica que té per objecte l'alta investigació científica i, principalment, la de tots els elements de la cultura catalana». Quant a la llengua, que és l'aspecte de les seves activitats que més ens interessa ací, hi llegim que l'IEC ha d' «ocupar-se de l'estudi de la llengua catalana, establir la seva normativa i vetllar perquè el seu procés de normalització sigui coherent en tot el seu àmbit lingüístic». Naturalment, l'Institut ha organitzat una sèrie d'actes per a commemorar aquest esdeveniment, que tant significà, significa i significarà per a la cultura que s'expressa en llengua catalana. Per la seva banda, el Comitè de Redacció dels *Estudis Romànics (ER)* decidí d'adherir-se als actes commemoratius de l'Institut, tot dedicant-hi aquest primer article del present volum, que es distingirà per les característiques següents.¹ 1) Es tracta de recordar (als qui ja en tenen una idea més

1. En aquest text d'orientació històrica i bibliogràfica, que no és arbitrària, sinó que s'explica per uns quants fets cabdals en la història de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), ens hem vist molt ajudats per Eulàlia Miret, responsable del Servei de Documentació i Arxiu de l'IEC. També estem en deute amb Josep Moran, Joan Bastardas i Joaquim Rafel, perquè ens han fornint dades o ens han donat llur opinió sobre punts dels paràgrafs 9, 10 i 13, resp. I amb Joan Veny, que ha tingut la gentilesa de llegir-se i comentar-nos el text sencer de l'article present. Així mateix estem molt agraïts a Josep Massot, qui, amb vista a la present versió catalana de l'article, ens ha fet donar d'algunes faltes que contenia l'original francès i, sobretot d'algunes mancances de contingut. Aquestes aportacions faran més eficaç la lectura a les persones que se serveixin de l'article present en la seva versió catalana, que vol continuar fidel a la concepció i a l'abast de l'original francès. A tots, moltes i expressives gràcies. Llibres consultats: Institut d'Estudis Catalans: *Catàleg de publicacions 1907-1996*. Barcelona 1997; Albert Balcells / Enric Pujol: *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*, vol. I: 1907-1942. Barcelona 2002. Pràcticament totes les publicacions que seran citades en aquest article han estat editades per l'Institut d'Estudis Catalans, a Barcelona i en l'any que s'esmenta. Si no, ja ho fem constar explícitament.

o menys clara) i sobretot de donar a conèixer (als qui fins avui no n'han tingut pràcticament l'avinentesa) quina aportació ha fet l'IEC a la cultura catalana en el decurs del segle xx. Amb una limitació important: atès que els continguts temàtics dels *ER* són la llengua i la literatura, aquests dos camps seran la base de les informacions que fornirem als lectors, sense excloure algunes concessions, no pas insignificants, a la història (que sol ésser un puntal inseparable tant de la llengua com de la literatura). 2) Les dades que omplen aquest article seran prou abundoses per a acomplir l'objectiu indicat, que és orientar els lectors interessats, però no pretenen d'ésser exhaustives, ni de bon tros. Tanmateix, els qui desitjaren d'ampliar-les i completar-les, trobaran, a molts dels treballs indicats ací, referències bibliogràfiques que els ajudaran en la cerca de títols que no caben en aquestes pàgines. 3) Les activitats que l'IEC ha anat descabdellant en els seus cent anys de vida són d'expressió vària: llibres, revistes, fullets, conferències, exposicions, viatges, etc. En aquest article tenen prioritat les publicacions (llibres i revistes) sobre les altres fonts d'informació, perquè els textos publicats són fàcilment consultables i llur lectura completarà allò que nosaltres potser no encertarem a dir.

L'Institut d'Estudis Catalans es caracteritza per haver viscut una història extemporània i sotragada. Extemporània, en el sentit de «fora de temps», i sotragada, en el «d'haver estat greument afectada per certs esdeveniments». 1) D'antuvi, una història «extemporània». L'any de la seva creació (1907), la llengua catalana encara mancava de codificació ortogràfica i gramatical i d'un diccionari reconegut com a normatiu, condicions que les altres llengües que funcionen regulades per una acadèmia posseïen del segle xviii ençà (deixant de banda les modificacions posteriors que de tant en tant hi introduïen els organismes competents). Això vol dir que els primers textos publicats per l'Institut (com els *Anuaris*, que daten del mateix any 1907, cfr. § 3), molt solvents des del punt de vista científic, llegits avui són incorrectes en l'expressió formal: s'hi troben faltes d'ortografia, de gramàtica i de lèxic. Una tal incoherència es mantingué durant anys, car les *Normes ortogràfiques* no foren publicades fins el 1913, la *Gramàtica catalana* de Pompeu Fabra, considerada normativa, ho fou el 1918, i el seu *Diccionari general* data del tardà any 1932. El català entrava, doncs, en el grup de les llengües codificades amb un retard considerable. Aquest retard, però, fou compensat perquè l'experiència de la codificació d'altres llengües i els progressos aconseguits en lingüística feren possible de dotar la llengua catalana d'una ortografia tècnicament més elaborada, i això mateix es pot dir de la gramàtica i del vocabulari.

2) En segon lloc, una història «sotragada». És inevitable que la marxa airosa de les llengües no depengui d'elles soles, sinó que estigui vinculada a un centre de poder que els obre les portes a ésser preses en consideració i a donar fruits saborosos dins la mateixa societat parlant que n'és el subjecte actiu. És cert que, com ho hem insinuat, la codificació ortogràfica (1913) de la llengua catalana no podia ésser una realitat fins que l'Institut d'Estudis Catalans fos ampliat amb la Secció Filològica (SF) (1911), que era qui la podia escometre. I així fou i així es féu efectiva la nova ortografia. Però no és menys cert que l'IEC comptava, ja des del primer moment, amb l'antuència i el suport de la modesta administració que li desbrossà els camins: d'antuvi, la Diputació de Barcelona (1906) i, ben aviat, la Mancomunitat de Catalunya (1914), que absorbí la Diputació. Gràcies a aquest mateix clima, pogué aparèixer la gramàtica (1918), i les Oficines Lexicogràfiques de la Secció Filològica anaven treballant en la preparació del diccionari. Nogensmenys, instaurada la dictadura de Primo de Rivera (1923-1930), que tot seguit es mostrà hostil a l'ús del català, les dites Oficines i l'organització del diccionari entraren en una crisi tan aguda, que Pompeu Fabra se'n retirà i convingué amb un editor la publicació del *Diccionari general de la llengua catalana (DGLC)*, que, per fi, aparegué, formalment aliè a l'Institut, el 1932, ja en ple règim republicà. Una història sotragada, deïem. Durant la II República espanyola (1931-1939) i amb l'autonomia de Catalunya (obtinguda el 1932), el català

fou llengua oficial (exactament co-oficial amb l'espanyol), era ensenyat a l'escola pública, era present pertot arreu, etc. Ara bé, ja diuen que les coses bones no duren. Aquesta eufòria feliç dels anys trenta fou capgirada, a la fi del decenni, en la situació tràgicament més adversa que mai hagi afectat la vida i la salut del català. En efecte: l'acabament de la guerra civil espanyola (1936-1939) significà el començament d'una persecució sense precedents de la llengua i la cultura catalanes. Foren prohibits tots els usos públics (orals i escrits) de la llengua, la mateixa llengua s'havia convertit en cos de delictes, les institucions de cultura seguiren la mateixa sort: transformar-se (adaptades al nou règim) o desaparèixer. Ara bé, l'Institut d'Estudis Catalans, delmat fins a l'extrem (morts, exiliats o dividits la majoria dels seus membres), ocupats els seus locals, creats nous centres de recerca per fer-lo inútil, etc., no perdé el nord ni la calma. En la clandestinitat nomenà nous membres, celebrà reunions, reféu les relacions internacionals, àdhuc publicà treballs de recerca (desafiant la censura, amb el pretext que la investigació n'estava eximida). L'autoritat governativa, que prengué totes les mesures possibles contra l'Institut, a la fi decidí d'ignorar-lo. I aquest, a poc a poc anà acreixent les seves activitats, fins que arribà un moment que la mateixa premsa en donava compte. En principi, la persecució fou activa prop de quaranta anys, fins a la mort del dictador Franco (1975). Amb tot, diverses circumstàncies (la resistència popular, l'habilitat dels editors, la fi de la guerra mundial i la pressió internacional, l'obertura a Europa, el desgast del poder, etc.) n'assuajaren la pràctica, però no la reglamentació, que romangué intocada fins a la fi. L'anomenada «transició a la democràcia» (1975-1978), la Constitució (1978) i els estatuts d'autonomia de Catalunya (1979), País Valencià (1982) i les Illes Balears (1983), respectivament, obriren moltes portes als usos espontanis i regulats de la llengua catalana. Per la seva banda, l'Institut d'Estudis Catalans pogué instal·lar-se en uns locals que l'esperaven des dels anys trenta del segle passat, modificà els seus estatuts (1989), i avui s'acosta a ésser la institució que retraten aquests estatuts, estesa per tot el domini lingüístic i amb una intensa activitat en la recerca per part de les seves cinc Seccions²) i en la normalització de la llengua.

Sí, l'Institut d'Estudis Catalans, en els seus cent anys d'existència, ha escrit una història extemporània i sotragada. Com passa a tots els centres de recerca, també a casa nostra no és rar que hom projecti i anunciï plans que, per raons diverses, no arriben a port, i potser sí que el percentatge d'incompliment de l'IEC no és el que hauria d'ésser. Però també podem garantir que moltes obres seves, quan es fan públiques, tothom les troba normals i correctes i ningú no imagina les traves que n'alentien la realització o que s'oposaven a tirar-les endavant. Penseu, per exemple, en el *Diccionari* de Pompeu Fabra (1932), que hem comentat unes ratlles més amunt, que fou -i avui encara és- ben elogiat, quan molta gent ignora els obstacles que calgué vèncer perquè un dia fos acabat i publicat. En canvi, és cert que altres projectes lexicogràfics de l'IEC no passaren de projectes. Però, en aquests casos, sovint s'esdevé que allí on no ha arribat l'IEC, hi ha reeixit una altra empresa que ha emplenat el buit deixat per aquell: pensem en el diccionari dels dialectes, projecte que, acaronat en va per l'IEC, fou acomplert amb escreix amb els 10 volums del *Diccionari català-valencià-balear* d'Alcover i Moll (1930-1962), el qual, com és sabut, és un diccionari de moltes matèries més. D'altra banda, no és difícil d'endevinar, en nombroses obres de l'IEC, les ganes que tenen els autors d'estar al corrent de

2. L'IEC començà de viure l'any 1907 sense que hom hi al·ludís a les Seccions temàtiques que el formarien: tots els seus membres fundadors eren historiadors. L'any 1911 l'IEC quedà constituït amb tres Seccions: la Secció Històrico-Arqueològica (SH-A), la Secció de Ciències i la Secció Filològica (SF). El 1968 *a*) s'hi afegí una nova Secció (la de Filosofia i Ciències Socials), mentre que *b*) la de Ciències quedà desdoblada en dues: la de Ciències Biològiques i la de Ciència i Tecnologia. La divisió interna continua de la mateixa manera en l'actualitat: l'IEC actua i treballa distribuït en les dites cinc Seccions.

la disciplina pel que fa a orientació, temàtica, metodologia i bibliografia. No solament les persones: també la mateixa institució. Podríem adduir casos en què l'IEC s'ha desdit d'un compromís o ha cancel·lat un contracte tan bon punt ha tingut proves que l'autor amb qui anava a comprometre's mancava de la solvència científica indispensable.

Hem vist que la persecució de la llengua i la cultura catalanes, desencadenada a la fi de la guerra civil (1939), sumí l'IEC en una crisi que cuidà fer-lo desaparèixer. La seva vida d'un segle queda partida, doncs, en dues meitats: una primera època (de 1907 a 1936) i una segona època (de 1939 a 2007). Tindrem sobretot en compte ambdues meitats en tractar ací (§ 4) de la política lingüística orientada o desenvolupada per l'IEC: la normativa i la normalització de la llengua per força havien d'ésser molt diferents en un clima de llibertat o sota la persecució.

2. Pla del treball. Suara dèiem que, de totes les activitats dutes a terme per l'IEC en els seus cent anys de vida, en aquest article preferim de partir dels llibres i les revistes que hi han estat publicats. Deixant al marge el preàmbul (§ 1) i la conclusió (§ 17), la nostra exposició és dividida en cinc parts, força desiguals per l'extensió. Són les següents.

I. Generalitats. Atès que la SF pertany al conjunt de l'IEC, sembla convenient de començar amb unes dades que descriuen el món cultural de l'IEC, dins el qual actua la SF (§ 3).

II. La política lingüística. Com qualsevol altra Secció de l'IEC, la SF realitza, per un costat, la labor de recerca específica que li correspon pel seu contingut temàtic (que veurem a la part III). Però, per l'altre, també té al seu càrrec una tasca prèvia que afecta tot l'IEC: la preparació tècnica de la política lingüística (la normativa i la normalització) (§ 4), per més que les grans decisions de la codificació siguin aprovades per l'IEC tot sencer.

III. La recerca. Com acabem de dir (II), en aquesta tercera part, la més extensa, exposarem els temes que han estat objectius de la recerca de la SF en el seu primer segle de vida. Els distribuïm en els vuit paràgrafs que van del § 5 al § 12.

IV. Activitats complementàries. La SF també s'ha ocupat d'alguns aspectes que en rigor resten més enllà dels estrictament propis de la seva especialitat (del § 13 al § 15).

V. Indicacions pràctiques. Hem considerat convenient i útil d'informar els lectors sobre el funcionament actual de les publicacions de la SF (§ 16).

I. GENERALITATS

3. Publicacions generals. Amb el fi de donar una idea del clima cultural de l'IEC, ens ha semblat idoni i suficient de reduir aquesta primera part (d'acord amb el § 2,I) a unes publicacions significatives. Per més que tothom l'esperava com el gran centre ordenador de la llengua, l'Institut d'Estudis Catalans fou creat amb els intel·lectuals més solvents i més indiscutibles del moment, que eren predominantment historiadors. (Raons de planificació i de prudència política, que ara no podem comentar, així ho aconsellaven). D'ací que, entre 1907 (any de la fundació de l'IEC) i 1911 (quan aquest s'incrementà amb les Seccions de Ciències i Filològica), l'Institut funcionà amb els membres que, a partir de 1911, constituïren la Secció Històrico-Arqueològica (SH-A). Conscients de llur responsabilitat, els flamants nous acadèmics es llançaren a publicar els *Anuaris*. Ara pensem en els vuit primers volums de l'*Anuari* (I-1907 a VIII-1927-1931), de gran format, amb un nombre de pàgines que oscil·la entre 500 i 1000 (apareguts entre 1907 i 1936), sadollats de treballs d'investigació, per obra de gent del país i de forasters. La temàtica hi és molt vasta: arqueologia, ceràmica, vasos, excavacions

d'Empúries, història de l'art, el romànic, castells, història general, relacions entre els països mediterranis, l'empremta catalana a Grècia, història del dret, història de la literatura (trobadors, escola poètica de Ripoll, ja hi ha un article de Pompeu Fabra sobre el català literari), etc. Per llur qualitat, aquests volums foren la millor irrupció de l'IEC en els medis acadèmics europeus que hom hauria pogut desitjar. Els *Anuaris* continuaren apareixent en la segona època, a partir de 1989 (bé que, entre 1931 i 1989, també se'n publicaren els volums corresponents a 1952 i 1953), però ara tenien una orientació i un contingut diferents: ara eren més aviat cròniques de les activitats dels seus membres, llurs publicacions i llurs assistències a congressos i actes, necrologies d'especialistes, etc.

Per això passem a fer una relació d'obres fonamentals per a la cultura catalana que han esdevingut veritables clàssics en les especialitats respectives. Heus-ne ací les més remarcables de la primera època (1907-1936): *Les pintures murals catalanes*, sota la direcció de Josep Pijoan (4 vol., 1907, 1909, 1910, 1921); *Les monedes catalanes*, per Joaquim Botet i Sisó (3 vol., 1908, 1909, 1911); *Documents per l'història de la cultura catalana mig-èval*, per Antoni Rubió y Lluch (2 vol., 1908, 1921); *L'arquitectura romànica a Catalunya*, per Josep Puig i Cadafalch (3 vol., 1909, 1911, 1918); *Les obres d'Auzias March*, edició crítica per Amadeu Pagès (2 vol., 1912, 1914); *Itinerari de Jaume I el Conqueridor*, per Joaquim Miret i Sans (1918); *Cròniques catalanes: «Gesta comitum barcinonensium», textos llatí i català*, editats i anotats per L. Barrau Dihigo i J. Massó i Torrents (1925); *Repertori de l'antiga literatura catalana. 1: La poesia*, per Jaume Massó i Torrents (1932). Com veiem, s'hi barregen la història, la llengua, la literatura i les edicions de textos.

Pel que fa a la que hem anomenat la «segona època» (és a dir, pràcticament a partir dels anys cinquanta del segle passat), la investigació esdevé més fragmentada per les creixents exigències de l'especialització i se'ns fa més difícil de seleccionar unes quantes aportacions d'un total quantitativament molt abundós. Hi farem, però, una honrosa excepció: la *Catalunya carolíngia*. Es tracta d'una obra extraordinària, concebuda i iniciada, entorn de 1920, per Ramon d'Abadal i de Vinyals (1888-1970), que havia completat la seva formació a l'École des Chartes i a l'École des Hautes Études de París. El projecte comprèn, al mateix temps, 1) un diplomatarí rigorós de tots els documents referents als comtats catalans fins a l'any 1000 (inclouent-hi els preceptes dels reis francs expedits a favor del nostre país) i 2) una aguda interpretació històrica dels segles IX i X, no solament de Catalunya, sinó de l'Europa occidental de l'època carolíngia. Encara es troba en curs d'execució: després de la mort d'Abadal, passà uns anys crítics en què els treballs foren interromputs. De 1981 ençà, hom reorganitzà els plans de treball: Manuel Mundó i Josep M. Font i Rius en són els directors i Antoni Pladevall i Font i Manuel Riu i Riu, assessors. Els volums publicats són: I, 1: *El domini carolingi a Catalunya* (1986), per Ramon d'Abadal; II, 1 i 2: *Els diplomes [reials] carolingis a Catalunya* (1926-1952), per Ramon d'Abadal (132 doc.); III, 1 i 2: *Els comtats de Pallars i Ribagorça* (1955), per Ramon d'Abadal (322 doc.); IV, 1, 2 i 3: *Els comtats d'Osona i Manresa* (1999), per Ramon Ordeig i Mata (1873 doc.); V, 1 i 2: *Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada* (2003), començat per Santiago Sobrequés i Vidal (+ 1973) i continuat per Sebastià Riera i Viader i Manuel Rovira i Solà (630 doc.). Resten, pendents de compleció, tres volums: VI, 1, 2 i 3: *El comtat de Barcelona*, per diversos autors (contindrà uns 1500 doc.); VII, 1 i 2: *Els comtats de Rosselló, Conflent, Vallespir, Capcir, Perapertusès i Rasés*, començat per Pere Ponsich (+ 2000), serà acabat per diversos autors (contindrà uns 700 doc.), i VIII: *Els comtats d'Urgell i de Cerdanya* (el més endarrerit; sembla que s'acostarà a un miler de doc.). Com diem, es tracta d'una acurada obra de gran interès per a la història del país, per a l'onomàstica i per a la formació de la llengua.

Dins aquesta temàtica de recerca, però en un altre nivell, hem d'esmentar la revista *Estudis Universitaris Catalans* (EUC). I, abans que res, explicar-ne l'existència. El primer Congrés Universitari Català (1903) havent constatat que el Ministeri havia refusat d'incloure en els plans d'estudi de la Universitat de Barcelona diverses matèries de tema català (llengua, literatura, història, dret), com hom li ho havia sol·licitat, promogué la creació d'una institució lliure, que denominaren «Estudis Universitaris Catalans» (EUC). Ben aviat aquests establiren una íntima relació amb l'IEC. Malgrat dificultats de tipus material, els EUC feren llarga i bona feina, tan bona, que la revista del mateix nom (*EUC*) publicà valuosos treballs dels professors i els «treballs de càtedra» (on feien les primeres armes joves inscrits als cursos que més tard esdevindrien erudits de renom), etc. La revista es publicà en dues tongades: entre 1907 i 1918 i entre 1926 i 1936 (els dos darrers gruixuts volums formaven part de l'homenatge a Antoni Rubió i Lluch, que de fet presagiava el començ de la dura crisi de la guerra civil i les seves cruels conseqüències). Els *EUC* contenen notables aportacions a la història, a la llengua i a la literatura catalanes.

No voldríem silenciar ací el llibre *L'Institut d'Estudis Catalans: els seus primers XXV anys* (1935), perquè conté abundoses dades de biografia i de bibliografia dels membres de l'IEC, des de la seva fundació fins al seu vinticinquè aniversari. És molt recomanable per a qui vulgui introduir-se en el coneixement del país i de la seva gent en el terreny de la cultura i de l'alta investigació, durant el primer terç del segle xx.

II. LA CODIFICACIÓ DE LA LLENGUA

4. La política lingüística. Entrem a la segona part d'aquest article (cfr. § 2, II), que dediquem a l'obra codificadora de l'IEC, duta a terme per la seva SF. El present paràgraf comprèn dos epígrafs: *a)* la normativa i *b)* la normalització de la llengua, i en cadascun d'ells separarem els fets de la primera època (abans de 1936) i els de la segona època (després de la guerra civil).

a) La normativa. 1) L'ortografia. EN LA PRIMERA ÈPOCA. Pel seu caràcter de cosa prèvia, el punt que primer s'havia d'escometre era l'ortografia. D'altra banda, el plantejament venia de lluny (però ara no podem referir-nos-hi). A començos del segle xx, encara ressonava arreu l'impacte de la campanya «per la reforma lingüística» que havien menat Jaume Massó i Torrents, Joaquim Casas-Carbó i Pompeu Fabra, del grup de l'Avenç (1890-1891), que preconitzaven una ortografia que partís de la llengua moderna (en contra, doncs, dels «medievalistes»), però netejant-la de castellanismes, vicis i analogies (en contra, per l'altre extrem, dels partidaris del «català que ara es parla», com deien). El país bullia, expectant, davant els efectes de la *Lletra de convit* de Mossèn Antoni M. Alcover (1901), que invitava tothom a col·laborar a un magne diccionari de la llengua i que convocà el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana, celebrat a Barcelona (1906). Justament en aquest Congrés Fabra exposà una memorable comunicació sobre els principis de l'ortografia catalana (segons les propostes de l'Avenç, bé que assuaujades respecte a la versió original, per fer-la més acollida pertot). Aquest projecte fou la base de l'ortografia de l'IEC. El text definitiu no fou fàcil d'elaborar (per tal com havia de passar per una comissió de composició heterogènia; Pompeu Fabra i Antoni M. Alcover, absents, no podien assistir a les reunions, etc.), però, per fi, la llengua catalana aconseguí l'objectiu desitjat, que era una ortografia impecable, àdhuc modèlica. *Les Normes ortogràfiques* (aquest n'era el títol) foren publicades el 1913. Complement indispensable

en seria, poc temps després, el *Diccionari ortogràfic: precedit d'una exposició de l'ortografia catalana segons el sistema de l'Institut d'Estudis Catalans*, redactat sota la direcció de Pompeu Fabra (1917, 4^a ed. 1937). L'ortografia aprovada representava un canvi violent respecte a les maneres d'escriure més generalitzades, però era d'una lògica irrefutable que es defensava tota sola. A Catalunya fou un esdeveniment cultural que es guanyà tot seguit la premsa, les editorials i l'ensenyament, o, altrament dit, la gent mostrà, amb el seu capteniment, que la societat tenia la voluntat d'assimilar les noves normes. Tanmateix, s'hi oposà un grup d'erudits cultes (entre d'altres, Francesc Matheu, Ramon Miquel i Planes i Alfons Par, als quals s'afegí, passats uns anys, el mateix Mossèn Alcover, l'ànima del Congrés de 1906, que, com a (primer) President de la SF, havia signat precisament la nova ortografia, que ara refusava). Existí un altre «antinormisme», menys conegut públicament, però més perillós, per part de persones properes als qui ja figuraven com a autors de la nova ortografia, a la qual s'oposaven per raons polítiques, tècniques o personals, però la veritat és que llurs objeccions (molt poc conegudes de la gent del carrer) s'esvaïren aviat davant la força «política» de què gaudí la reforma lingüística adoptada. En pocs mots: els «antinormistes» fracassaren, llur actitud s'extingí i Fabra tingué la satisfacció de fer les paus personalment amb Alcover i amb Matheu. Per la seva banda, l'ortografia catalana s'anà escampant des dels inicis entre valencians i illencs i en els anys trenta ja era observada a tot el domini lingüístic.

EN LA SEGONA ÈPOCA. Segons com es miri, pot semblar superflu d'obrir un epígraf sobre l'ortografia en la segona època de la història de l'IEC, per tal com aquesta matèria ha romàs en principi poc modificada, sobretot si la comparem amb les grans innovacions dels anys 1913 i 1917. La SF també ha introduït una simplificació en la pràctica dels guionets i de l'anomenada *s*-líquida en compostos savis (contestada per certs professionals i alguns mitjans de comunicació). Amb tot, hi ha una raó més poderosa que justifica que reprenguem el tema ací. A mitjan segle xx, en els usos del llenguatge començà d'ésser presa en consideració l'«oralitat» (ço és, les expressions que no han passat per una fase escrita abans d'ésser emeses oralment). Aquesta llengua, ja oral de naixença, s'ha incrementat extraordinàriament d'aleshores ençà, i avui juga un paper important en la radiodifusió, en la televisió i en activitats que s'hi relacionen. Atès que l'ortografia és la representació gràfica dels sons del llenguatge, la SF preparà amb cura uns textos intitulats *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana, 1: Fonètica* (1990; diverses reedicions) i *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana, 2: Morfologia* (1992; també diverses reedicions). La SF té en preparació dues altres propostes: 3: *Sintaxi* i 4: *Vocabulari*, que ja no trigarán a veure la llum. Els dos primers fascicles publicats han interessat molts professionals.

2) *La gramàtica*. EN LA PRIMERA ÈPOCA. A diferència d'allò que havia ocorregut amb l'elaboració de l'ortografia (que havia mobilitzat el poble culte durant decennis i que, ja resolta, adquirí un veritable valor simbòlic), la gramàtica fou redactada a la quieta per Pompeu Fabra, qui, de més d'altres treballs d'índole gramatical, havia publicat la *Gramàtica de la llengua catalana* (1912), la millor de les que sortiren de les seves mans. Per tant, per a ultimar la que esdevindrà *de facto* la gramàtica normativa de la llengua, n'hi havia prou que ell considerés alguns aspectes fins a un cert punt secundaris (extensió, nivell, didàctica, exemplificació). El contingut no presentava problemes. I així fou. La *Gramàtica catalana* de Pompeu Fabra, publicada per l'IEC, aparegué el 1918 («Biblioteca Filològica», núm. 12; 7^a ed. 1933, reproduïda el 1995, el 2000 i el 2004). No s'hi deia res sobre el seu caràcter prescriptiu, però aquest sempre li ha estat atribuït per tothom. És un text summament lacònic, per més que, ben llegit, hom hi troba més dades que una lectura superficial no hi descobria. Tanmateix, aquesta gramàtica no podia ignorar una qüestió tan delicada com ineludible: les variants morfològiques de la llengua, que permetien d'identificar els seus dialectes (una qüestió que, per cert, no havia afectat el seu pa-

ral·lel ortogràfic, car les acusades variacions de pronunciació de la llengua s'hi reduïen, en posar-les per escrit, a una única formulació escrita). Caldria, doncs, prioritzar un dialecte, que esdevindria la veu de la llengua comuna (i que, ateses les circumstàncies, hauria pogut ésser el parlar de Barcelona)? O els dialectes posseïrien el mateix rang de representació de *tota* la llengua (amb el risc de clivellar-ne la unitat)? Fabra, emparat per la SF, admeté com a correctes les solucions particulars més característiques dels quatre grans parlars (sobretot dins la morfologia verbal); així, per exemple, les formes (*jo camín* (balear), (*jo camine* (valencià), (*jo camino* [kam'ino] (nord-occidental) i [kam'ínu] (central)) eren totes igualment correctes (naturalment, la resta –la immensa majoria– de formes específiques dels dialectes quedava com a pròpia d'una «gramàtica dialectològica», si mai es feia). L'acceptació de les variants bastà perquè hom afirmés, amb raó, que la gramàtica catalana era de mena «composicional» o «participativa».

EN LA SEGONA ÈPOCA. A partir del moment que la SF pogué ampliar-se amb nous membres especialistes, les tasques que semblaven més urgents giraven entorn del diccionari. Amb tot, aviat la gramàtica fou l'objecte d'una comissió específica. En els darrers anys, a la SF es treballa intensament en la redacció de l'obra que serà la gramàtica de l'IEC. S'hi treballa de manera oberta: d'una banda, s'han fet –i es fan– consultes a lingüistes forans i, de l'altra, tothom té accés per internet a capítols en versió no definitiva i pot trametre-hi qüestions i suggeriments. Avui no podem aventurar la data d'acabament de l'obra, però sí que anunciem que hom s'hi encamina a bon pas.

3) *El diccionari*. EN LA PRIMERA ÈPOCA. Per les al·lusions que hi hem fet abans (§ 1), els lectors ja s'han fet una idea de les peripècies que hagué de viure el projecte de diccionari de l'IEC, que, essent de l'IEC, acabà presentat com una obra personal de Pompeu Fabra i publicat per un editor privat. Ultra els materials recollits i existents a les Oficines Lexicogràfiques i les consultes que el mateix Fabra feia als seus col·legues de la SF, ell esmerçà sis anys en la preparació de l'original. No n'hem de fer ací l'anàlisi des d'un punt de vista tècnic: el *Diccionari general de la llengua catalana (DGLC)* de Pompeu Fabra (1932) fou molt ben rebut per lingüistes i altres professionals i el seu prestigi restà del tot justificat. Sí, però, que voldríem aturar-nos un moment a posar en relleu dues funcions fonamentals que exercí aquest diccionari: 1) aparegué el 1932, en plena eufòria d'un país que festejava l'autonomia aconseguida després de trenta anys d'espera activa i esforçada i es convertí en un emblema de la llengua dignificada, i 2) poc temps després (el 1939), vistes les enormes dimensions del destret, tots beneïem la sortosa oportunitat de la seva publicació, que en féu un far d'orientació en la foscor: el diccionari de Fabra s'havia convertit ara en un escut de la llengua ultratjada.

EN LA SEGONA ÈPOCA. Pel que acabem de dir, ja es comprèn que l'IEC, bé que amb una capacitat d'acció molt reduïda sota la dictadura, tenia un gran interès que el diccionari de Pompeu Fabra pogués arribar a mans de tota la gent que es delia per adquirir-lo. Els exemplars de l'edició de 1932 s'havien tornat un merlot blanc i funcionava un veritable mercat negre per aconseguir-ne un. Com que es tractava d'una obra d'un editor privat, tan bon punt s'obria una escaleta per part de la censura del règim franquista, allà es presentava la sol·licitud per reeditar el cobejat diccionari. Malgrat totes les gestions, la segona edició del Fabra no pogué sortir al mercat fins a l'any 1954. El català havia estat prop de vint anys sense el diccionari de la llengua. Ara, a partir d'aquesta segona, noves edicions es repetiren (i recollien les millores que hi proposava la SF). Mentrestant, però, la situació general es modificava a un ritme veloç, que sorprenia l'IEC, al qual no li era fàcil d'adaptar-s'hi. Sense trigar tinguérem els estatuts d'autonomia, les lleis de normalització de la llengua, un expandiment dels usos idiomàtics (en l'ensenyament, en el món editorial, en els mitjans de comunicació). Dins l'IEC, les refetes Oficines Lexicogràfiques havien reprès una lenta tasca d'anar posant al dia el diccionari (amb el fi

d'atènyer, quan convingués, l'obra que ja fos, de fet i de dret, el diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans). Així les coses, a la tardor de 1992, la Generalitat de Catalunya *suggerí* que seria molt ben vist que l'IEC enllestís sense trigar una nova factura del seu diccionari de la llengua. Durant els anys 1993 i 1994 la SF treballà intensament en una revisió del diccionari de Fabra de 1932, segons uns criteris establerts (amb tan poc de temps, hom no podia aspirar a res més), i el 1995 apareixia el *Diccionari de la llengua catalana (DIEC)*, [per l'] Institut d'Estudis Catalans. Per fi, un projecte concebut arran mateix de la creació de la SF dins l'IEC (1911) esdevenia una realitat tangible. El diccionari fou ben acollit i molt difós pertot arreu. Se n'han fet reimpressions. Tanmateix, no havia transcorregut molt de temps després de la sortosa aparició, el *Diccionari* de l'IEC fou objecte d'una dura crítica signada per uns lexicògrafs i correctors que barrejaven moltes coses i que sorprenentment fruïren d'un remarcable suport per part dels mitjans de comunicació. Alguna resposta personal no alterà la posició de l'IEC, el qual, com havia fet una vuitantena d'anys enrere (pel que feia als «antinormistes»), guardà silenci i continuà treballant de valent. En efecte, en els darrers anys, la SF ha dut a terme un treball aprofundit i meticulós de revisió del seu diccionari i en el moment de donar per clos el present treball ja no es veu llunyana la data de la seva segona edició.

b) La normalització. EN LA PRIMERA ÈPOCA. En el cas del català, la normalització de l'ús de la llengua fou anterior a la seva normativització. Ho proven les mateixes batusses del darrer terç del segle XIX per aconseguir una ortografia i una gramàtica que no existien i que es veien necessàries, indispensables. Aquella gent discutia, empena per les ganes que la seva llengua tingués un viure normal (com el que tenien les altres llengües). D'altra banda, no existia la sociolingüística i tècnicament no es podia llançar un pla de normalització. Tot el que es feia i s'obtenia era fruit d'una mena d'intuïció que, ben mirat, era prou activa i generosa, com ho palesa el balanç que encara avui se'n pot fer. Traslladem-nos uns instants als primers anys del segle XX. Alguns diaris en català; a les llibreries, títols catalans en llibres de poesia i de narrativa; en la campanya de les eleccions de 1907 (que guanyaria la coalició Solidaritat Catalana), articles, pasquins i gasetilles en català... No era això treballar per la normalització de la llengua? I penso que encara no teníem l'IEC ni la codificació ortogràfica i gramatical. Hi hagué, doncs, una normalització *de facto*, abans que la normativització es posés mans a l'obra. Certament aquest moviment de masses no s'adeia a les tasques pròpies dels membres de l'IEC, que es consagraven preferentment a la quieta recerca. Doncs bé, a cada u allò que li pertoqui: l'IEC (que, al cap i a la fi, és l'objectiu del nostre article), a la seva manera també empenyé la normalització (tant abans que el mateix IEC aprovés la normativització, com quan aquesta ja estava en vigor): eren normalització les conferències de Pompeu Fabra i un bon nombre de les seves *Converses filològiques* (1919-1928). Ací podríem ésser molt prolixos sobre la tasca de normalització del català que desenvoluparen les Seccions de l'IEC. Esmentarem l'exemple emblemàtic dels botànics de la Secció de Ciències, que recolliren i establiren els noms populars de la flora del nostre país. És fonamental l'obra de Joan Cadevall i Diars: *Flora de Catalunya*, 8 vols. (1913-1937), que comptà amb la col·laboració d'Àngel Sallent i Gotés i Pius Font i Quer. La pruija dels nostres botànics per defensar i difondre els noms genuïns de les plantes continuava després de la crisi de la guerra civil, com ho palesa el llibre *Els noms vulgars de les plantes a les terres catalanes*, per Francesc Masclans i Girvès (1954 i, nova edició ampliada, 1981). Com és natural, aquest interès no es limitava a la botànica: recordem el reputat *Diccionari de Medicina*, dirigit per Manuel Corachan (1936), amb pròleg de Pompeu Fabra (el citem, malgrat que no fos publicat per l'IEC; ha estat refet i ampliat, dirigit per Oriol Casassas: *Diccionari enciclopèdic de Medicina*, 1990). En resum: ultra el procés de normativització (1913/1917, 1918, 1932), la normalització del català, que fos espontània o encoratjada (i més

o menys ben feta), fou intel·ligent i activa durant el primer terç del segle xx. I en el període àlgid de la primera autonomia de Catalunya (1932-1939), dos dels factors socials que apunten les llengües (normalització i normativització) conflüen a garantir un futur prometedor per a la llengua catalana.

EN LA SEGONA ÈPOCA. Un futur, però, que no aportà allò que prometia, sinó dissort rere dissort. Abans (§ 1) ens hem referit a la penosa situació en què quedaren la llengua i la cultura catalanes a la fi de la guerra civil i fins a la mort del dictador (1939-1975). No ho repetirem. Sí, però, que reprenem el tema amb la frase terriblement eloqüent: «prohibició de tots els usos públics (orals i escrits) de la llengua catalana». Això tenia dues conseqüències immediates: 1) l'oblit de la normativa durant més d'una generació (per exemple: a l'escola no es parlava mai de la llengua que, d'altra banda, compartien privadament mestres i alumnes) i 2) la desaparició de la normalització (no hi havia cap mitjà de comunicació que parlés català, ni avisos o anuncis públics, etc.). Aquest quadre retrata el primer període, el més dur, de la postguerra. Com ja ho hem insinuat més d'una vegada, de mica en mica hom anà guanyant posicions (per exemple: una hora en català en una emissora de ràdio, etc.). Però tot era començar, i ja augmentàrem les hores! Ara bé, encara no ens vèiem les orelles, ni de bon tros, i s'abaté damunt nostre una enorme immigració provinent de tot Espanya (especialment de les terres meridionals), que solem anomenar dels anys seixanta, però que fou activa durant una vintena d'anys. Tan activa fou, que la demografia de tot el domini lingüístic quedà dividida en dues meitats, sensiblement molt acostades, segons que parlessin català o castellà. Una immigració davant la qual els catalanoparlants restaven indefensos, car llur llengua ni es veia escrita (els llibres autoritzats no es podien exposar als aparadors) ni se sentia parlar (llevat dels carrers, les plataformes dels tramvies, etc.). Un problema que encara no tenim resolt: la immigració s'ha fet gran i s'ha «normalitzat», de manera que tenim dues llengües en una mateixa societat. Afortunadament, l'anomenada «transició a la democràcia» (1975-1978) significà via lliure vers la normalització de la llengua. De 1979 ençà, els governs autònoms de Catalunya, País Valencià i les Illes Balears han legislat sobre llur «llengua pròpia». Ara sí que hem disposat dels assessoraments de la sociolingüística. A les escoles que ho requereixen s'aplica el mètode de la «immersió escolar» (segons el model del francès al Québec): l'objectiu és que tots els nens i nenes del país, en acabar l'ensenyament obligatori, entenguin, parlin i escriguin les dues llengües oficials. Tot el que hem dit era per a descriure la situació actual, la qual, com veiem, depèn de l'administració. Aleshores, què hi fa l'Institut d'Estudis Catalans (que és el nostre disseny ací)? L'IEC no ha deixat d'ocupar-se del tema de la llengua en l'actualitat. Justament el primer debat que celebrà el Ple de l'IEC després de la reforma estatutària de 1989 versava sobre el tema de què parlem ara. Fou el *Debat sobre la normalització lingüística: Ple de l'Institut d'Estudis Catalans (18 d'abril de 1990)*, a cura de Joan A. Argenter (1991). Aquest debat havia estat convenientment preparat, com ho reflecteix un text anterior: *Sobre l'estat actual de la normalització lingüística* (1990). També interessa: *La llengua i els mitjans de comunicació de massa. Declaració aprovada [per la SF] el 21 de setembre de 1990* (1991). Així mateix és útil de consultar els *Documents de la Secció Filològica*, I (1990), II (1992, 3^a ed. 1996), III (1996) (cfr. el que en diem vers la meitat de la nota 3; també el § 16, A,1, núm. 6).

Advertiment. D'ara endavant, no creiem que sigui necessari de partir els paràgrafs de la present exposició en les dues èpoques que fins ara hi hem distingit, entre l'abans i el després de la guerra civil (1936-1939) i de les seves llargues i penoses conseqüències. En totes les activitats de recerca de l'IEC és fàcil d'observar-hi una transformació que ben eloqüentment posa de manifest que, després d'un obligat llarg silenci, les coses s'hi refan segons la mateixa filosofia de sempre, però amb evidents diferències d'aplicació: noves generacions han rebut la torxa de les anteriors; els temes i els mètodes de treball ensems persisteixen i es renoven i n'apareixen

de nous; també la recerca conjuga cares d'ahir i d'avui, etc. No hem d'insistir-hi. Els canvis es veuen més bruscos i amb efectes de més durada a l'IEC que en altres institucions (com, per exemple, les universitats), perquè aquestes no es veieren afectades al cent per cent en el personal docent i investigador (per la «depuració de funcionaris» de 1939 ni per la qüestió ideològica, que res no esborra), mentre que a l'IEC ja la mateixa casa trontollava i, de més a més, eren pràcticament *tots* els seus membres els que despertaven les sospites del nou règim polític.

III. LA RECERCA

5. La «Biblioteca Filològica» (BF). Els paràgrafs 5 a 12 formen la segona part d'aquest article (cfr. § 2,III) i tracten dels camps temàtics en què pot ésser dividida la labor de recerca realitzada per la SF entre 1911 i 2007. Comencem per la col·lecció «Biblioteca Filològica», perquè és el millor testimoni escrit de la llarga vida activa de la SF: el seu primer volum data de 1913 i avui continuem afegint-hi, impertèrrits, nous títols. En canvi, no podem ésser molt laudatoris quant a les característiques de la col·lecció ni als criteris que hom ha aplicat durant anys a l'hora d'incloure-hi certes obres. Si ho podem jutjar pels primers volums, sembla que la intenció era de publicar-hi tesis doctorals, treballs de recerca, edicions de textos. Però molt sovint se n'apartaven.³ En això que segueix citem un bon nombre de títols de la Biblioteca Filològica que, a parer nostre, sí que s'ajusten al criteri que semblava correcte (i que presentem per ordre cronològic). Pere Pujol: *Documents en vulgar dels segles XI, XII i XIII procedents del bisbat de la Seu d'Urgell* (1913), BF-1; Pere Barnils i Giol: *Die Mundart von Alacant: Beitrag sur Kenntnis des Valencianischen* (1913), BF-2; Antoni Griera i Gaja: *La frontera catalano-aragonesa: estudi geogràfico-lingüístic* (1914), BF-4; J. Arteaga Pereira: *Textes catalans avec leur transcription phonétique, précédés d'un aperçu sur les sons du catalan* (1915), BF-5; Pere Barnils i Giol: *Vocabulari català-alemany de l'any 1502: edició facsímil segons l'únic exemplar conegut, acompanyada de la transcripció, d'un estudi preliminar i de registres alfabètics* (1916), BF-7; *Diccionari de rims de Jaume March*, ed. A. Griera (1921), BF-8; *La versione catalana della inchiesta del San Graal, secondo il codice dell'Ambrosiana di Milano 1.79 sup*, ed. Vincenzo Crescini e Venanzio Todesco (1917), BF-10; Pierre Rokseth: *Terminologie de la culture des céréales à Majorque* (1923), BF-15; Max-Léopold Wagner: *Notes linguistiques sur l'argot barcelonais* (1924), BF-16; [la publicació resta interrompuda durant 62 anys]; Antoni Nughes: *El sínode del bisbe Baccallar: l'Alguer, església i societat al segle XVI* (1991), BF-20; Daniel Recasens i Vives: *Fonètica descriptiva del català: assaig de caracterització de la pronúncia del vocalisme i del consonantisme del català al segle XX* (1991; 2° ed. 1996), BF-21; Núria Vilà i Miguel: *Estudi del vocabulari de les eines agrícoles a la comarca del Baix Camp* (1991), BF-22; Manuel Alquézar i Montañés: *La correspondència entre Loïs Alibert i Josep Carbonell: materials per a l'estudi de la codificació de la llengua occitana* (1992), BF-23; Ernest Querol i Puig: *Anàlisi de camps lèxics de l'oví de la co-*

3. Per exemple: 8 volums correlatius hi ocupa el *Diccionari Aguiló* (1915-1934), ed. per Pompeu Fabra i Manuel de Montoliu (tots 8 vols. consten com a BF-3). O què hi fan el *Diccionari ortogràfic* (1917), BF- 11 (cfr. § 4, a,1) o la mateixa *Gramàtica catalana* (1918), BF-12, de Fabra? (cfr. § 4, a,2). O els *Documents de la Secció Filològica* (3 volums: vol. I: BF-19 (1990); vol. II: BF-27 (1992, 3^a ed. 1996); vol. III: BF-30 (1996)? (cfr. § 4, b). Potser tampoc no s'hi adiuen gaire dos volums intitulats *Estudis Romànics* (1916 i 1917) (BF, 6 i 9, resp.), amb articles de diversos autors, que més aviat suggereixen els primers passos d'una revista (premonitoris, sí, d'una revista del mateix títol, que l'IEC crearia el 1947 (i, com és natural, fora d'aquesta «Biblioteca») (§ 11).

marca dels Ports (1992), BF-25; Jordi Farré i Capdevila / Andreu Moix i Capdevila: *Els noms de casa de Llorenç i de Maldà* (1993), BF- 29; Montserrat Bigas / Marta Milian: *Anàlisi morfolèxica dels noms de planta* (1996), BF-31. No cal dir que llibres com els de Núria Vilà, Ernest Querol, Jordi Farré i Montserrat Bigas / Marta Milian avui estarien millor en altres sèries de publicacions (com es veu al § 16).⁴

6. L'eix temàtic de la dialectologia. En obrir aquest paràgraf, convé donar prèviament una informació que facilitarà la comprensió d'una sèrie de fets que esmentarem ací i en altres paràgrafs ulteriors. Amb motiu del Congrés de la Llengua Catalana de 1906 (cfr. § 4, a), i per recomanació insistent del romanista alemany Bernhard Schädel (de la Universitat de Halle an der Saale), la Diputació de Barcelona obrí un concurs per a enviar a Alemanya tres «estipendiats» (avui en diríem becaris) que, sota la tutoria del mateix Schädel, s'introduïrien en la romanística i després s'especialitzarien en alguna de les branques de la disciplina. Guanyaren les tres beques: Pere Barnils (opció: la fonètica experimental), Antoni Griera (dialectologia i geografia lingüística) i Manuel de Montoliu (teoria lingüística i literària). Tots tres feren el previst sojorn a Halle, no sense algunes incidències, i després es repartiren entre Alemanya, França i Suïssa, cadascú segons l'especialitat que havia escollit. De retorn a Catalunya, d'una manera o altra quedaren afectats a l'IEC o s'hi relacionaven.

Antoni Griera, molt decidit a escometre un atlas lingüístic (§ 7), tot seguit aconseguí que l'IEC creés el «Butlletí de Dialectologia Catalana» (*BDC*), revista que, fundada el 1913, emplenà tota la primera època de la vida de l'IEC (el darrer volum publicat aparegué el 1937, ja durant la guerra civil). Cal dir que, ultra la insistència de Griera, jugava a favor del seu projecte que el nom de *dialectologia* estava de moda i qui se'l posava a la boca mostrava de conèixer l'estat aleshores actual de la romanística. Sense que el seu nom figurés com a responsable de la revista, Antoni Griera féu i desféu en la seva marxa, malgrat que un dia perdés la confiança dels dirigents de la SF (cfr. § 7). Justament al vol. XIX (1931) del *BDC* figura com a editor, «acompanyat», això sí, de Pompeu Fabra i de Joan Coromines (els quals el 1936 ja restaren com a únics directors fins a la fi, ja propera). Després de la guerra civil, quan Ramon Aramon emprengué els *Estudis Romànics* (§ 11), pensava deixar via lliure a Joan Coromines per si volia reprendre el *BDC*, però ja no hi hagué ocasió. El *BDC* havia acomplert la seva missió.

Ací no és possible de donar compte de tota l'aportació del *BDC* (per a orientació, informem als lectors que el seu vol. XXI (1933) conté els índexs generals dels vint primers volums). N'escollirem els autors o els articles més rellevants, perquè els lectors se'n puguin fer càrrec (i els remetrem a l'any del volum corresponent). És cert que s'hi tracta preferentment de dialectologia, però hi trobem treballs elaborats segons altres metodologies de la lingüística. Remarquem la contribució de diversos romanistes estrangers. El primer volum (1913) conté significativament articles de Pompeu Fabra («Els mots àtons en el parlar de Barcelona», que s'acaba en el volum següent) i dels tres que havien estat becaris a Alemanya: Pere Barnils («El parlar *apitxat*» i «Notes sobre l'aranès»), Antoni Griera («Notes sobre'l parlar d'Eivíça i For-

4. En la Biblioteca Filològica encara hi trobem, més o menys ben encaixats: 1) les *Actes del Simposi Carles Riba: 17-19 octubre 1984*, ed. Jaume Medina i Enric Sullà (1986), BF-17; 2) un volum miscel·lani que conté: J. Anglade: *Bibliographie élémentaire de l'ancien provençal*, P. Rokseth: *L'article majorquin dérivé de ipse*, P. Barnils: *Les vocals tòniques del rossellonès*, M. de Montoliu: *El llenguatge com a fet estètic i com a fet lògic* (1921), BF-13, i 3) diversos epistolaris: de Milà i Fontanals, ed. L. Nicolau d'Olwer (3 vol. 1922, 1932 i 1995), BF-14 (i SH-A); *Cartes de Carles Riba*. Ed. Carles-Jordi Guardiola (3 vol., 1989, 1991, 1993), BF-18, BF-24 i BF-28, resp. i encara cal afegir-hi el vol. 4, del mateix editor: BF-53 (2005), i *Un epistolari fonamental per a la lexicografia científica catalana: 1928-1953* [cartes bescanviades entre Pompeu Fabra, Pius Font i Quer i Miquel de Garganta], ed. Carles Riera i Fonts i Joan Vallès Xirau (1991), BF-26.

mentera»), i Manuel de Montoliu («Etimologies catalanes»).⁵ En un moment donat, Joan Coromines comença de col·laborar al *BDC*: «Etimologies araneses» (1925), «Notes etimològiques» (1931), «El parlar de Cardós i vall Ferrera» (1936), «Mots catalans d'origen aràbic» (1937), «Materials per a l'estudi dels parlars aragonesos. Vocabulari» (en col·laboració amb Josep M. de Casacuberta) (1937). Un altre dia fou Francesc de B. Moll qui s'hi afegia: «Vocabulari popular de l'art de la construcció» (1935), «Nomenclatura de les sínies del País Valencià i les Illes Balears» (1937). Tanmateix, no desitjaríem que aquestes dues mencions de lingüistes prestigiosos ofusquessin les dades aportades per dotzenes d'altres col·laboradors que, més modestos, però tan honestos com aquells, han fet que el *BDC* sigui una rica col·lecció de materials i d'estudis sobre la llengua catalana. Escullo, gairebé a l'atzar, mitja dotzena d'articles que representen una mitjana de les col·laboracions habituals a la revista (i les ordeno cronològicament): Xavier Carbó: «Els pobles de la Costa de Llevant que usen els articles *es* i *sa*» (1918); Joan Givanel i Mas: «Notes per a un vocabulari d'argot barceloní» (1919); Josep M. Casas i Homs: «Assaig de vocabulari de la indústria terrissera de la Selva del Camp i Breda» (1921); Àngel Sallent i Gotés: «Els noms dels ocells a Catalunya» (1922); Joan Amades i Gelat: «Astronomia i meteorologia popular» (1930); Felip Mateu i Llopis: «El vocabulari medieval de l'exercici de la monedera segons documents valencians» (1937).

Ho corrobora el testimoni de deu romanistes forans que feren, de llur col·laboració al *BDC*, un veritable deure de companyonia i de simpatia. Els presentem per ordre alfabètic de noms, els remetem a l'any del volum respectiu del *BDC* i, d'alguns, donem el títol de l'article (si no, és que es tracta d'una nota breu i no val la pena de consignar-lo). Són els següents. 1) Paul Aebischer, especialista en noms de lloc, publicà al *BDC* cinc articles de toponímia catalana (1929, 1930, 1931, 1934, 1937) (cfr. § 9). 2) Pierre Fouché (rossellonès, només escriví en francès): «La diphthongaison en catalan» (1925). 3) Fritz Krüger, autor d'una magna obra dins la línia de l'anomenada «cultura material» (*Die Hochpyrenäen*), reservà per al *BDC* la part titulada «Transport und Transportgeräte» (1935). 4) Otto Klesper: «Beiträge zur Syntax altkatalanischer Konjunktionen» (1930). 5) Heinrich Kuen: «Kat. *Colze*» (1929). 6) Wilhelm Meyer-Lübke: «Els noms de lloc en el domini de la diòcesi d'Urgell» (1923). 7) Hugo Schuchardt publicà dos articles breus (1920, 1923). 8) Walther Spelbrink: «Die Mittelmeerinseln Eivissa und Formentera» (1936, 1937). 9) Leo Spitzer, esperit inquiet i polèmic, publicà set notes breus, proposant o discutint etimologies diverses o ressenyant treballs (1915, 1921, 1923, 1934, 1935, 1937) i dos articles: «Sobre la formació de les paraules onomatopèiques en català» (1920) i «El dual en català i en castellà» (1921). 10) Walther von Wartburg: «Substantifs féminins avec valeur augmentative» (1921).

7. De l'Atlas Lingüístic de Catalunya (1923) a l'Atlas Lingüístic del Domini Català (2001). Després del seu previst sojorn a Halle (§ 6), Antoni Griera completà estudis a Zuric (sobretot amb Jakob Jud) i els culminà a París, on restà enlluernat (i, en part, desconcertat) da-

5. Entre els abundosos treballs que els tres antics becaris publicaren al *BDC*, n'extrec algunes mostres expressives. 1) D'Antoni Griera recordem les seves monografies dels dialectes catalans (1915 a 1921), «L'article en català i la llengua literària» (1917), «Afro-romànic o ibero-romànic?» (1922), «El jou, l'arada i el llaurar» (1923), «Feines i costums que desapareixen» (1928), «Tríptic: la naixença, les esposalles, la mort» (1929), «La casa catalana» (1932). 2) De Pere Barnils: «Comentaris a la flexió alacantina» (1914), «Fòssils de la llengua» (1914, 1915), «L'articulació de la *k* i la *g* mallorquines» (1915), «De l'entonació en els nostres dialectes» (1916), «Dialectes catalans» (1919), «Apuntament de problemes de fonètica històrica del català» (1920, 1921), «Consonants persistents i consonants evolutives» (1921). -3) De Manuel de Montoliu: «Miscel·lània sintàctica» (1914), «Notes toponímiques» (1914), «Estudis etimològics i lexicogràfics» (1916), «Notes sobre els sufixos *-etum*, *-ellum* en la toponímia catalana» (1917), «Petit vocabulari del camp de Tarragona» (1918), «Els noms dels rius i els noms fluvials en la toponímia catalana» (1922).

vant l'obra i la persona de Jules Gilliéron, l'autor de l'*Atlas Linguistique de la France*. Retornat a Barcelona i lligat al món de l'IEC, la seva obsessió era, com dèiem (§ 6), fer l'atles de la llengua catalana. Tothom veuria que l'IEC estava al corrent de l'actualitat científica i ell contribuiria a augmentar-li el prestigi i ensem es guanyaria el seu prestigi personal. L'IEC acceptà, li donà facilitats i ell es llançà a l'aventura, de la qual fou l'únic responsable. Redacció del qüestionari, nombre i densitat de localitats, criteris per a escollir informants i seleccionar-los, com fer les preguntes en l'enquesta, transcripció fonètica, etc., tot s'ho plantejà i ho decidí ell sol. (I un sol intent que féu de treballar en col·laboració amb Alcover, com havien convingut ambdós, fracassà, perquè no pogueren entendre's a l'hora de decidir la metodologia i de compartir la feina). Treballador infatigable i amb ganes de sortir-se'n bé, Griera passà uns anys lliurat a la feina que s'havia compromès de dur a terme (i encara escrivia articles i atenia altres aspectes professionals). Aviat sorprengué la gent del ram amb l'article «Atlas Lingüístic de Catalunya (9 cartes de mostra)» al vol. VI del *BDC* (1918). Satisfacció general. Seria el primer atlas a la Península Ibèrica i un dels primers de la Romània. Aparentment ho anava esdevenint. La publicació es feia a un ritme veloç: el 1923 sortí *Atlas Lingüístic de Catalunya: Introducció explicativa*, per A. Griera. I entre 1923 i 1926 veieren la llum els quatre primers volums de l'obra. Comprenien 786 mapes, presentats per ordre alfabètic dels títols de les preguntes, i, atesa la situació de la lletra *e* (del darrer mapa) en l'alfabet, la publicació del total ja no devia trobar-se gaire lluny de la meitat. Mentrestant, però, havien anat apareixent recensions de l'atles en revistes científiques internacionals, en les quals romanistes solvents feien reserves, algunes de molt greus, a l'obra de Griera. La SF féu les consultes pertinents i l'IEC, sense pensar-s'ho dues vegades, retirà l'atles de Griera dels seus projectes acadèmics i presupostaris, i la seva publicació quedava interrompuda. (Griera no podia prosseguir-ne la impressió. A més, amb la revolta de 1936, perdé el manuscrit de la resta de l'original. Anys després, reprengué l'afer, encarregà a algú de fer noves enquestes i acabà i publicà l'atles com si res. No en parlarem, car ací tractem dels treballs de l'IEC).

La guerra civil, l'ofec de l'IEC (§ 1) i els seus problemes, ajornaren la qüestió de l'atles de Griera. Ara bé, passat el temps en què moltes coses es referen a l'IEC, tant l'experiència de la gent gran (que tornava a dir-se com era d'inútil de treballar-hi) com el primer contacte que hi tenien els joves (que tot seguit en descobrien els defectes), anaren generalitzant la necessitat i el desig d'escometre un nou atlas català, ara ben fet. Calia pensar-hi bé. A començos dels anys cinquanta fou anunciat el projecte de l'*Atlas Lingüístic del Domini Català (ALDC)*. Després d'anys d'espera i de dificultats de tota llei (que també serviren per a millorar-ne la realització), quedaren fixats els grans principis metodològics del nou *Atlas* (qüestionari, equip explorador, localitats, contingut lingüístic i etnogràfic, maneres de fer les enquestes, etc.). Les enquestes foren dutes a terme entre 1964 i 1978. Nous retards alentiren la preparació de l'original definitiu de l'*ALDC*, obra de Joan Veny i Lídia Pons, els quals prèviament es posaren en contacte amb els autors de l'*ALiR* (= "Atlas Lingüístic de la Romània") i altres especialistes. Per fi, el primer volum de l'*ALDC* aparegué el 2001 (amb la indispensable introducció històrica, valorativa i didàctica pels autors): *ALDC*, vol. I: *Introducció. 1. El cos humà. Malalties* (mapes 1-179) (2001). Seguiren: *ALDC*, vol. II: 2. *El vestit. 3. La casa i ocupacions domèstiques* (mapes 180-448) (2003) i el vol. III: 4. *La família i cicle de la vida. 5. Món espiritual i l'església. Festes religioses. Creences. 6: Jocs. 7. Temps cronològic. Meteorologia. 8. Topografia* (mapes 449-739). Està previst que l'obra constarà de 9 volums. L'*ALDC* ha estat molt ben rebut en els medis de la romanística i les recensions de les revistes especialitzades són altament positives.

Vist el bon resultat de l'atles en curs de publicació, els autors s'han llançat a preparar el *Petit ALDC*, en format DIN A 4, basat en una selecció de mapes de l'*ALDC*, presentats en colors

i amb caràcter divulgatiu i acompanyats d'un comentari dialectològic i històric. Hi ha més, encara. No disposem de temps ni d'espai per a comentar ací altres publicacions que han estat elaborades amb dades provinents dels materials de l'atles, com els *Etnotextos*. De moment n'ha estat publicat un volum: *Atles lingüístic del domini català: etnotextos del català oriental*, per Joan Veny i Lúdia Pons (1998) (cfr. § 16, A,1, núm. 3). Si la primera època de la geografia lingüística entre nosaltres ens havia encongit el cor, amb el nou atles de Joan Veny i Lúdia Pons ens hem sentit ben rescabats del que havíem sofert amb el discutit atles de Griera.

8. La fonètica experimental. Pere Barnils, un altre dels becaris de Schädel a Alemanya, se sentí atret per la fonètica experimental, que també vivia una eclosió típica del moment. Aleshores París n'era un dels centres més actius, i a París acudí Barnils. Allí estudià i treballà amb l'abbé Jean-Pierre Rousselot i es relacionà personalment o indirectament amb altres fonetistes europeus. Retornat a Barcelona, la història es repetí: Barnils, havent tocat el punt sensible de l'IEC respecte a fer-se eco dels progressos de la ciència europea (1914), aconseguí que l'IEC creés el Laboratori de Fonètica Experimental. L'any 1917 coincidiren 1) la publicació de la memòria sobre aquest Laboratori (que s'anà especialitzant en l'ensenyament a sordmuts i a corregir «defectes del parlar», que un dia seria el títol d'un llibre de Barnils) i 2) la del primer volum dels *Estudis Fonètics* (amb treballs de fonetistes prestigiosos que no presentem, per ésser molt tècnics). Un primer volum, que ja no tingué continuació. Barnils encara fou present durant anys en publicacions de l'IEC (sobretot al *BDC*), però hi tingué problemes personals i no acabà d'adaptar-s'hi. Vist amb la distància que el temps hi aporta, fou una pena de no poder mantenir-lo a l'IEC: ell s'havia introduït bé en aquest món i donà mostres de la seva eficiència i de la reputació que se li reconeixia. Tanmateix, el Laboratori no féu allò que hom n'esperava i el cop de gràcia foren les restriccions pressupostàries de la dictadura de 1923. Barnils recorregué a l'Ajuntament de Barcelona, on també crearen un modest laboratori, i per fi ell s'establí en un consultori de logopèdia. L'IEC renuncià a refer l'obra començada per l'il·lustre fonetista.

No és que a l'IEC no li interessés de tenir ben a prop una instal·lació de recerca sobre el funcionament dels sons de la llengua. Sense proves experimentals, els estudis de fonètica poden flaquejar i hom corre el risc de cometre errors confusionaris, lamentables i tot. D'altra banda, la segona meitat del segle xx ha protagonitzat en la fonètica, com en les restants ciències experimentals, uns progressos tècnics poc abans impensables, de manera que, si a l'IEC s'han perdut uns anys per manca d'una instal·lació adequada, tal com van les coses aquests anys hi han estat recuperats amb la creació del Laboratori de Fonètica que dirigeix Daniel Recasens (l'activitat del qual començà d'ésser efectiva l'any 1990). Recasens uneix, a una formació americana d'alta especialitat, una aplicació a la llengua catalana que es fa evident en el llibre *Fonètica descriptiva del català: assaig de caracterització de la pronúncia del vocalisme i consonantisme del català al segle XX* (1991, 2^a ed. 1996) i en altres treballs sobre la classificació dialectal del català i el rendiment fonològic d'oposicions de sons, que no detallem. L'IEC torna a disposar de l'indispensable puntal tècnic de la fonètica experimental.

9. L'onomàstica: toponímia i antroponímia. Com és natural, la SF no trigà a interessar-se pels noms propis. D'antuvi, pels noms de lloc, que, com a bé comú de la llengua, semblava més urgent que fossin objecte d'estudi i, si calia, de normativització. Tanmateix, dia vindria que la SF, com veurem, també es dedicaria als noms de persona. Ja de bon principi, l'any 1922 l'IEC féu una memòria sobre la preparació del diccionari de toponímia i onomàstica, el qual, però, era un objectiu llunyà o poc precís. De totes maneres, la sol·licitud implicava de constituir una comissió, com ho prova el *Report dels treballs fets per l'Oficina de To-*

ponímia i Onomàstica durant el bienni de 1922-1923 (1923). Tinguem en compte que la segona edició del *Diccionari ortogràfic* (citada al § 4, a) (1923) incloïa una «Breu llista de noms geogràfics» (uns set centenars de topònims, sovint acompanyats dels adjectius corresponents, entre ells una dotzena llarga de noms dels Països Catalans), la qual llista devia tenir quelcom a veure amb aquest *Report*. Constituïen la dita comissió Pompeu Fabra i Josep M. de Casacuberta, i aviat ambdós hi incorporaren Joan Coromines. Hi preparaven les formes correctes dels noms de lloc de Catalunya. Encara no passats deu anys, per decret de la Generalitat de Catalunya (de 20 d'abril de 1931), la SF de l'IEC rebé l'encàrrec d'establir una llista normalitzada dels noms dels municipis del territori autònom de Catalunya. Hom hi creà una ponència, també formada per Pompeu Fabra, Josep M. de Casacuberta i Joan Coromines, que confeccionà la llista, la qual fou publicada per la Generalitat: *Llista dels noms dels Municipis de Catalunya, dreçada per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans amb la col·laboració de la Ponència de Divisió Territorial* (1933). La llista forní la base toponímica del decret de la divisió territorial del país: *La divisió territorial de Catalunya* (1937), publicat en plena guerra civil. Naturalment, tota aquesta organització toponímica fou destruïda el 1939, a l'acabament de la contesa. Malgrat tot, tan bon punt l'IEC pogué reprendre la seva silenciosa activitat, hom tornà a confeccionar les llistes dels noms de lloc, tot esperant millors temps. N'és una mostra la llista publicada per la SF el desembre de 1964, que conté les formes *recomanades* de «municipis, agregats i barris, comarques i illes, muntanyes, hidrografia, noms de poblacions que sovint s'escriuen o es pronuncien malament [i] alguns noms de lloc no catalans que en català tenen forma pròpia». Arribat el bon temps amb la nova autonomia de Catalunya (1979), la història dels anys trenta es repetí en els anys vuitanta. Jordi Carbonell, membre de la SF, vetllà de prop la tasca de revisió dels topònims que sol·licitava el Parlament i avui tornem a tenir una toponímia correcta i, de més a més, oficialitzada. Tal com ens hem expressat fins ara, els lectors podrien pensar que l'endegament dels noms de lloc s'ha circumscrit a Catalunya. Ben mirat, seria erroni d'interpretar-ho així. És innegable que la normalització toponímica s'ha acomplert abans a Catalunya que a la resta del domini lingüístic, tant en metodologia com en efectivitat, però és la història total del país la que ha determinat els ritmes particulars. Notem que l'IEC s'avança a publicar el 1966 la *Contribució al nomenclàtor geogràfic del País Valencià* de Manuel Sanchis Guarner (i això només és una mostra). També es pot argüir que Joan Coromines enllestí sense trigar els noms de lloc de la Franja («Els noms dels municipis de la Catalunya aragonesa», dins la *Revue de Linguistique Romane*, XXIII, 1959, p. 35-63, reproduït als seus *Estudis de toponímia catalana, 1965-1970*), sense que calgués veure una prelatió allí on havia decidit l'oportunitat. Avui la toponímia de la llengua catalana és força ben coneguda, malgrat que no a tot arreu les grafies en ús corresponguin a les que tècnicament serien les correctes (com s'esdevé a la Catalunya del Nord, tan afrancesada, encara).

Ben coneguda, diem. Això ens mena a recordar la bella florida d'estudis de toponímia catalana, bona part de la qual devem a l'IEC. Cap als anys vint del segle passat, Paul Aebischer, romanista suís, es dedicà assíduament a estudiar toponímia catalana, tenint en compte les formes llatines medievals dels noms de lloc. L'IEC li publicà *Études de toponymie catalane* (1928) (reproduït el 2006, BF-55) i el nom d'Aebischer es féu present, com a autor de petites però documentades monografies, a revistes de casa nostra (sobretot *BDC* i *ER* i d'altres, encara). Després de la guerra civil (1939), amb l'afany compartit entre gent interessada per «fer coses en el camp de la cultura», estigué pertot arreu en voga de recollir i publicar els noms de lloc de poblacions. No tots aquests aplecs foren editats per l'IEC, ni de bon tros, però ho diem perquè el mateix IEC restà afectat pel corrent i es donà el cas que, sense consultar-s'ho, la Societat Catalana de Geografia (filial de la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'IEC) obrí una col·lecció («Els noms de lloc de les terres catalanes») i la nostra SF

n'obrí una altra («Treballs de l'Oficina d'Onomàstica»). 1) D'aquella col·lecció foren: *La Riba: termes municipal i parroquial*, per Josep Iglésies (1953), *Sant Pere de Riudebitlles*, per Cristòfor Cardús (1956) i *Reus*, per Ramon Amigó i Anglès (1958). 2) D'aquesta: *Siu-rana de Prades*, per Ramon Amigó i Anglès (1995) i *La toponímia de la costa de Llucmajor*, per Cosme Aguiló Adrover (1996). I, per a major confusió, notem que *Toponímia de les Borges del Camp i del seu terme municipal*, per Ferran Jové i Hortonedà (1981) no fou adscrit a cap sèrie, i que *Els noms de casa de Llorenç i de Maldà*, per Jordi Farré i Capdevila / Andreu Moix i Capdevila (1993) ho fou a la «Biblioteca Filològica», núm. 29. Per a més informació, cf. § 16.⁶

A la SF existeix una Comissió d'Onomàstica que resol consultes i elabora informes sobre temes de l'especialitat i que, a un nivell superior, estudia i proposa a la SF actuacions respecte als noms propis de lloc i de persona. El seu president, Josep Moran, féu el discurs inaugural de l'any acadèmic 1996-1997: *Consideracions sobre l'onomàstica* (1996). En aquesta línia, una gran aportació que ha fet la SF a la toponímia catalana ha estat la revisió toponímica del *Nomenclàtor*. L'obra és la següent: *Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya* (en col·laboració amb l'Institut Cartogràfic de Catalunya) (2003). Obre el llibre un text intitulat «Procés d'elaboració i metodologia [del Nomenclàtor]: 1) La Comissió de Toponímia de Catalunya», 2) Elaboració del *Nomenclàtor*, 3) La publicació i 4) Consideracions finals», signat per Jordi Roigé, Director General de Política Lingüística; Josep Moran, Director de l'Oficina d'Onomàstica de l'IEC, i Jaume Miranda, Director de l'Institut Cartogràfic de Catalunya. Es féu la presentació d'aquest llibre a molts indrets de Catalunya.

Per tant, la toponímia es troba ben arrelada entre les tasques de la SF. Els treballs d'antroponímia hi són més recents, però han tingut un inici remarcable, espectacular i tot. Fem al·lusió al *Repertori d'antroponims catalans (RAC)*, de Jordi Bolòs i Masclans / Josep Moran i Ocerinjauregui (1994). Es tracta d'un aplec ingent de materials extrets de la documentació de la Catalunya comtal, dut a terme pels dos col·lectors d'una manera personal, després incorporat a l'IEC i publicat en la seva sèrie «Repertoris de la SF» (cfr. § 16). Els antroponims així recollits són gairebé 40.000 i, una vegada reduïts (per no tornar a copiar els noms que es repeteixen), en queden una tercera part, que continua essent un nombre molt elevat. Els noms de persona que figuren al repertori han estat, doncs, objecte de tres operacions que en faciliten l'estudi: reproducció de l'original, reducció dels noms repetits a la forma comuna (com diem) i ordenació alfabètica única (per a ésser consultats). En un altre aspecte, ben afí al *Repertori* que acabem d'esmentar, la SF ha promogut de manera notable els estudis d'antroponímia catalana. L'any 1988 l'IEC decidí, a petició de la SF, de col·laborar en un projecte internacional per a recollir i estudiar materials antroponímics. L'objectiu era preparar la publicació d'un diccionari de noms de persona de les llengües romàniques, i l'IEC l'acollí en la mesura que hi era concernida l'antroponímia catalana. El nom del projecte és *Patronymica Romanica* (abreujat en *PatRom*). Fins ara, el resultat tangible d'aquesta empresa científica ha estat, a casa nostra, el *Diccionari d'antroponímia catalana. Volum de mostra*, coord. per Antoni M. Badia i Margarit (2004), sense comptar-hi l'aportació que els membres catalans del programa han prestat al diccionari panromànic. D'aquest, fins fa poc només havia aparegut un volum (que no és el concebut com a primer): *Dictionnaire historique de l'anthroponymie romane. Patronymica Romanica (PatRom)*. Publié, pour le Collectif PatRom, par Ana María Cano González, Jean Germain et Dieter Kremer. Vol. II/1: L'homme et les parties du corps humain (première par-

6. Recollint aquest afany d'aplegar, estudiar i difondre els noms de lloc, Enric Moreu-Rey fundà la «Societat d'Onomàstica» (1973) que publica un *Butlletí interior* (que recull abundosos materials i ja ha atès un centenar de números) i convoca col·loquis i congressos de l'especialitat.

tie). Tübingen 2004. Recentment, però, se n'ha publicat un nou volum: vol. I/1: *Introduction. Cahier des normes rédactionnelles. Morphologie. Bibliographies*. Tübingen 2006.⁷

10. Entre diccionaris. No cal dir que, atesa la funció de la SF respecte a la llengua catalana, el tema dels diccionaris ha d'ésser present en qualsevol relat de les seves activitats. Per això, en tractar de la codificació de la llengua (§ 4), com era obligat, ja hem tingut ocasió de referir-nos tant al *Diccionari general (DGLC)* de Pompeu Fabra (1932) (que, en circumstàncies normals, hauria hagut d'ésser el de l'Institut) com al *Diccionari (DIEC)* de l'IEC (1995) (que, per les raons indicades, en realitat no era sinó el fruit de revisar i actualitzar el de Fabra). A propòsit, l'IEC en publicà una variant: el *Diccionari manual de la llengua catalana* (2001), ed. per Edicions 62, Enciclopèdia Catalana i l'IEC. També abans (§ 5) hem esmentat el *Diccionari Aguiló* (8 vols., 1915-1934), notable recull de documentació històrica sobre català, que es troba a la Biblioteca Filològica (BF-3).

Aquesta darrera referència *històrica* a la llengua ens mena a referir-nos a una altra important obra sobre *prehistòria* de la llengua catalana, a la qual l'IEC dedicà esforços perllongats des dels anys vint del segle passat, uns esforços que compartia amb la ciència filològica europea del moment i que estaven encaminats a la redacció d'un magne corpus de la llengua llatina de devers l'any 1000. Naturalment, hi estava prevista l'aportació de Catalunya, el responsable de la qual era Lluís Nicolau d'Olwer. Aquest, classicista i medievalista, membre de l'IEC (i, a més, delegat seu en les organitzacions internacionals entre 1924 i 1938), fou redactor-collaborador de la revista *ALMA* («Bulletin Du Cange: Archivum Latinitatis Medii Aevi»), la qual, per iniciativa de la Unió Acadèmica Internacional (cfr. § 14), coordinava l'aportació dels diferents dominis lingüístics per a un diccionari global del llatí medieval (*Novum Glossarium*), és a dir «un nou Du Cange». Pel que feia a la llengua catalana, aquest recull de dades del llatí escrit a la Catalunya de l'època tenia ensems la clau per a conèixer el nou romanç català, ja usat habitualment en el registre parlat, però encara no escrit (o només escrit, doncs, en forma llatinitzada). Ara bé, ací no podem ocultar un dels episodis més injustos de la mescla de ciència i política que es produí en aquest trist afer, com ho diem en això que segueix. Les tasques de la col·laboració catalana en aquest projecte foren interrompudes per la guerra civil espanyola (1936-1939) i els materials aplegats per Nicolau d'Olwer restaren bloquejats i, per tant, inconsultables, a la mateixa Barcelona. Ell, exiliat, indefens. La revista *ALMA*, forastera, impotent. Totes les gestions fetes durant anys per desfer l'absurd nus fracassaren. Sortosament, a Barcelona no mancava gent del ram que estava al corrent de l'assumpte (ni qui podia connectar on fos, com fos i amb qui fos). La salvació no podia sorgir de l'IEC, que ja tenia prou feina per no sotsobrar. Sorgí, sí, de la Universitat de Barcelona i del Consell Superior d'Investigacions Científiques (CSIC), amb persones que tenien prou afinitat professional i personal amb el món de l'IEC. De fet, 1) el curs 1956-1957 hom començà de preparar el glossari de fonts catalanes del llatí dels anys 1000; 2) el 1960 en sortia, imprès, el primer fascicle; 3) el 1985 fou signat un conveni entre el CSIC i l'IEC, i 4) l'IEC col·laborà a l'edició dels darrers fascicles del *Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae (ab anno DCCC usque ad annum MC)*, vol. I (A-D), Barcelona 1960-1985. Autors: Marià Bassols de Climent i Joan Bastardas i Parera. Avui segueix en vigor el dit conveni entre el CSIC i l'IEC, d'acord amb el qual va fent camí la redacció del *Glossarium*. L'home clau en tota aquesta història fou Joan Bastardas, que pertany a les tres institucions que hi estaven en joc. En l'actualitat Pere Quetglas s'ha incorporat als treballs del *Glossarium*.

7. Abans d'acabar aquest paràgraf, cal precisar que l'*Onomasticon Cataloniae* de Joan Coromines (8 vol., Barcelona 1989-1997), malgrat que l'IEC sempre podrà reivindicar que abans de la guerra civil (1936-1939) havia facilitat la tasca del seu autor, no ha estat subvencionat ni publicat per l'IEC.

D'una darrera novetat hem de donar compte en aquest paràgraf, tot subratllant-ne la importància. Lluís Faraudo de Saint-Germain (1867-1957) fou un erudit que llegí molts textos, sobretot medievals, i en especial de diversos caires científics, i que, havent redactat una rica col·lecció de fitxes que componen un vocabulari especialitzat, la llegà a l'IEC, del qual era membre adjunt. La SF ha posat en marxa la preparació del *Vocabulari de la llengua catalana medieval de Lluís Faraudo de Saint-Germain*, el responsable del qual és Germà Colón i Domènech.

Encara no hem acabat, respecte a diccionaris. Resta un sector, no sols també important, sinó verament transcendental per a la lexicografia catalana i tenint en compte allò que l'IEC podia fer –i ha fet– per la llengua: la informatització de la llengua catalana. Atès que és l'aspecte que mira més al futur, serà el coronament de la tercera part d'aquest article, dedicada a la recerca (§ 12), després que haurem exposat l'orientació i els continguts d'unes quantes publicacions rellevants en la llengua i la literatura, antigues i modernes, en l'immediat § 11.

11. Els «Estudis Romànics» i altres activitats i revistes afins. Els *Estudis Romànics* (*ER*), iniciats el 1947, són una revista que, desafiant l'opressió de què eren objecte la llengua i la cultura catalanes sota la dictadura de Franco, Ramon Aramon i Serra concebé per palesar que el fet català té una força històrica i moral que pot resistir embats poderosos, i que la causa catalana compta amb l'ajut de molta gent de fora dels confins que coneix la nostra història i els nostres drets. Per raons elementals de viabilitat, aleshores la revista no podia dur el nom de «llengua i literatura catalanes», per exemple, però sí el d'«estudis romànics» (adjectiu genèric, aquest, que ja comprèn l'específic català). Els *Estudis Romànics* han viscut dues etapes (separades per un llarg lapse intermedi): 1) de 1947 a 1991. A cura de Ramon Aramon i Serra. Durada: 45 anys, en els quals foren publicats 20 volums. Contingut habitual: articles + recensions (alguns cops, tesis senceres ocupaven el lloc dels articles); 2) pausa entre 1992 i 1999, durant la qual la SF dubtà, discutí i per fi decidí de reprendre la publicació de la revista (està previst el vol. XXI, que contindrà els índexs dels vint primers), i 3) a partir del vol. XXII (2000), els *ER* continuen vivint i progressant. Cada primavera apareix el volum de l'any en curs. A cura d'Antoni M. Badia i Margarit (a qui s'ha afegit Joan Veny el 2003, com a director adjunt) i un Comitè de Redacció. Contingut: articles + miscel·lània + recensions + crònica + necrologies. En la seva fase actual, la revista té la pruija de romandre fidel al seu nucli originari català, tot accentuant-ne el romanisme internacional, no solament en els articles, sinó en totes les seves seccions. També és una manera de palesar la força històrica i moral del fet català, que continua exercint una notable atracció damunt els romanistes de pertot arreu. Molt difícil es fa de donar una idea de les aportacions científiques dels *ER*. La raó d'aquesta dificultat és especialment l'enorme quantitat de materials que s'hi han aplegat i que forneixen la base del seu prestigi. Una llista, encara que fos selectiva, d'articles dignes de figurar-hi per suggerir una mena de retrat de la revista, es faria inacabable. Tanmateix, assajarem 1) de dir unes paraules sobre el to i el contingut que diferencien els *ER* de la primera etapa i els *ER* de la segona, i 2) de fer una menció dels romanistes estrangers que han col·laborat i col·laboren a la revista d'una i altra etapes i també la caracteritzen diferentment. Els *ER* de la primera etapa responen a un format clàssic de la romanística (edició de textos, gramàtica històrica, història de la llengua, literatura medieval, etc.), heretat del primer terç del segle xx o de més enllà encara, cosa que s'explica perquè la revista (sobretot en els articles) era duta d'una manera molt personal per Aramon i d'acord amb les seves relacions amb els col·legues del moment (mentre que, per a les recensions, ell es valia preferentment de gent més jove i més propera). En tres ocasions de la primera època, els *ER* optaren per publicar volums monogràfics dedicats a recordar i homenatjar figures rellevants de la lingüística i la filologia catalanes: Lluís Nicolau d'Olwer (vols. VIII

i IX, 1961), Jordi Rubió i Balaguer (vols. X i XI, 1962), Pompeu Fabra (vols. XII i XIII, 1963-1968). Després, la revista començà de flaquejar en freqüència d'aparició i en nombre de pàgines de cada volum, fins a aturar-se. Els *ER* de la segona etapa, sense fer escarafalls davant la lingüística històrica de sempre, ni de bon tros, també s'han obert a la lingüística més estricta, sense accepció d'escoles ni de mètodes; hom hi admet qualsevol treball que tracti de llengua en el sentit més ampli del mot, i, quant a la literatura, no hi ha tampoc cap limitació, ni de data, ni de tema ni de país. Hom s'hi esforça perquè els temes catalans hi convisin amb temes generals romànics o comparatius o simplement d'altres dominis lingüístics, perquè hi figurin diverses llengües romàniques i perquè hi col·laborin romanistes de prestigi reconegut al costat de representants de les noves generacions (ara que les múltiples associacions de romanística i de catalanística forneixen sens parar noms de nous col·legues). Tot això, i més encara, quedà escrit en la represa dels *ER*, amb vista a la segona etapa, en l'article «Romania», «Romanitas», «Romanistica» (*ER*, XXII, 2000, p. 7-22) d'A. M. Badia i Margarit, el qual no deixava de tenir un cert to programàtic. En pocs mots: els *ER* d'avui 1) malden per harmonitzar totes les variables possibles (llengua o literatura, tema, país, edat i llengua d'expressió dels autors, escola i mètode científics, etc.), sense ocultar una atenció preferent pels temes d'àmbit català i pels col·laboradors catalanoparlants, i això, tant pel que fa als articles, com a les recensions; 2) estan atents a inserir a la «Crònica» de cada volum les informacions sobre activitats realitzades en el món de la romanística (tot reconeixent que encara estan lluny d'aconseguir que les notes sobre activitats en altres dominis lingüístics s'acostin al nivell que hi tenen les que es refereixen al domini català...), i 3) es fan un deure d'evocar com cal (eficientment i dignament) el pas per aquest món dels romanistes que l'han deixat. Suara anunciàvem que ací també faríem el recompte dels romanistes estrangers que col·laboraren o col·laboren als *ER* en les dues etapes. Heus-ne ací les dues llistes alfabètiques. 1) En la primera (1947-1991) foren: Paul Aebischer, Jacques Allières, Francesco Araldi, Tine Barrass, Pierre Bec, Giovanni Maria Bertini, Franz Blatt, Rudolf Brummer, Maurice Delbouille, Fred Ebner, Theodor W. Elwert, William J. Entwistle, Rita Falke, István Frank, Ernst Gamillscheg, Wilhelm Giese, Olof Gigon, Maria Grossmann, Joseph Gulsoy, Günther Haensch, Otto Hiltbrunner, Gerold Hilty, Johannes Hubschmid, Iorgu Jordan, Johannes Irmischer, Erich Köhler, Hans-Georg Koll, Dieter Kremer, Heinz Kröll, Fritz Krüger, Walther Kührer, Robert Lafont, Veronica Leimgruber-Guth, Rita Lejeune, Kurt Lewent, Derek W. Lomax, Helmut Lüdtke, Yakov Malkiel, Olga I. Marinelli Mercacci, Constantin Marinescu, Gianna Carla Marras, Harri Meier, Michael Metzeltin, Jean Mouzat, Kristin-Angelika Müller, Irmela Neu-Altenheimer, Dag Norberg, Joseph M. Piel, Frank Pierce, R.D.F. Pring-Mill, Philip D. Rasico, Hans Rheinfelder, Erich von Richthofen, Gerhard Rohlf, Rupprecht Rohr, Ruggero M. Ruggieri, Aimo Sakari, Fritz Schalk, Gret Schib, Friedrich Schürr, Eva Seifert, Pasquale Smiraglia, Friedrich Stegmüller, Holger Sten, Robert Brian Tate, Arthur Terry, B. L. Ullman, Johannes Vincke, Walther von Wartburg, Max W. Wheeler, Edward M. Wilson, Curt J. Wittlin. 2) En la segona etapa (de 2000 ençà, fins avui: 2007), els col·laboradors estrangers han estat (i són): Mario Alinei, Francesco Ardolino, Milton M. Azevedo, Dóra Bakucz, Mathilde Bensoussan, Anna Benvenuti, Gabriele Berkenbusch, Hubert Bessat, Christine Bierbach, Pierre-Henry Billy, Anthony Bonner, Jean-Claude Boulanger, Marie-Guy Boutier, Jean-Claude Bouvier, Denise Boyer, Sergio Bozzola, Jenny Brumme, Éva Buchi, Claude Buridant, Robert I. Burns, Elisabetta Carpitelli, Carlo Cecchetto, Jean-Pierre Chambon, Jean-Paul Chauveau, Francesca Chimento, Adrian Chircu, Massimo Cerruti, Guido Cifoletti, Monica Cini, Michel Contini, Dominique de Courcelles, Jean-François Courouau, Gerhard Ernst, Kálmán Faluba, Éva Feig, J. L. Fossat, Aniello Fratta, Jean Germain, Dominique P. Gerner, Martin-Dietrich Glessgen, Hans Goebel, Joseph Gulsoy, Marie-José Heijkant, József Herman, Ulrich Hoinkes, Günter Holtus, Brigitte Horiot, Gustav

Ineichen, Marc-René Jung, Konstanze Jungbluth, Johannes Kabatek, Lenke Kovács, Johannes Kramer, Georg Kremnitz, Leena Löfstedt, Helmut Lüdtke, Ottavio Lurati, Nadine Ly, Dora Mantcheva, Christina Meissner, Reinhard Meisterfeld, Igor Metzeltin, Michael Metzeltin, Frankwalt Möhren, Károly Morvay, Francesco Mugheddu, Zarko Muljačić, Marianne Mulon, Christian Münch, Bob de Nijs, Veronica Orazi, Max Pfister, Jean-Marie Pierret, Bernard Potier, Claus-Dieter Pusch, Anda Radulescu, Philip D. Rasico, Xavier Ravier, João Saramago, Beatrice Schmid, Christian Schmitt, Wolfgang Schweickard, Gabriela Scurtu, Jean-Nicolas de Surmont, Ildikó Szijj, Giuseppe Tavani, Ko Tazawa, Tullio Telmon, José da Silva Terra, André Thibault, Fiorenzo Toso, Alberto Várvaro, Marc Wilmet, Curt J. Wittlin, Holger Wochele, Carmelo Zilli, Michel Zimmermann.

Com veiem, els *Estudis Romànics* (amb un Comitè de Redacció format, ultra altres romanistes exteriors, per membres de la SF i de la SH-A), tenen una tradició d'activitats que supera mig segle dins l'IEC. Aquestes activitats avui hi són compartides per dues altres revistes importants, que consoliden la meritòria obra de tot el conjunt: l'*Arxiu de Textos Catalans Antics* (ATCA), com a publicació general de l'IEC, i *Llengua & Literatura*, revista anual de la Societat Catalana de Llengua i Literatura (filial de l'IEC). 1) L'*Arxiu de Textos Catalans Antics* és una revista fundada i dirigida per Josep Perarnau (coeditada per l'IEC i, de primer, la Fundació Jaume Bofill i, després, la Facultat de Teologia de Catalunya), la qual, en gruixuts volums de centenars de pàgines, ha aplegat –i, a hores d'ara, continua aplegant— una magnífica col·lecció de textos valuosos en llengua catalana i en poc temps s'ha convertit en un instrument indispensable per a la recerca. De publicació anual, el primer volum data de 1982 i el 1992 n'aparegueren (en un tom independent de 57 p.) les *Taules dels volums I-X*. Perarnau és qui més hi aporta amb les seves abundoses contribucions erudites i qui ha sabut estimular diversos especialistes i reunir llurs treballs en aquest modèlic «arxiu». 2) Com hem dit, la revista *Llengua & Literatura* és l'òrgan de la Societat Catalana de Llengua i Literatura. Després d'una primera etapa en coedicions successives amb dues altres editorials, quedà incorporada a l'IEC per acció del President E. Casassas, pràcticament al mateix temps que es consolidava la Societat Catalana de Llengua i Literatura (de resultes de transformar l'antiga Societat Catalana d'Estudis Històrics (1946). En tot aquest procés fou essencial l'actuació generosa de Josep Massot, qui, arribat el moment oportú, assumí la direcció de *Llengua & Literatura*. Els seus volums apareixen dividits en quatre parts («Estudis i edicions», «Materials i bibliografies», «Resenyes i notes crítiques» i «Crònica»). Per a orientació dels lectors, podríem dir que *Llengua & Literatura* té una certa analogia amb els *Estudis Romànics*, però que els diferencia el camp temàtic: aquests aspiren a ocupar-se de la romanística, mentre que aquella se circumscriu al domini lingüístic català.

12. La lexicografia informatitzada. Abans (§ 4), en tractar de la política lingüística de l'IEC, hem fet veure com havien estat de decisius per a la normativització i per a la normalització de la llengua, tant el *Diccionari General* de Pompeu Fabra (1932) com el *Diccionari* de l'Institut d'Estudis Catalans (1995). Ho tornem a dir: foren decisius. Ara, però, hem de referir-nos a una altra novetat, d'una importància veritablement extraordinària. I, malgrat que tots sempre volem defugir les comparacions, ara hi caiem amb tota la intenció, perquè som del parer que tots dos termes en comparació hi guanyaran: els diccionaris de 1932 i de 1995 ja eren importants en si mateixos i ho foren molt més *políticament*. La novetat de què ara parlarem, que també és important en si mateixa, ho és molt més *científicament*. Cal que ens expliquem. Enric Casassas, que fou president de l'IEC entre 1982 i 1987, era un químic eminent, però era ensems un home summament interessat per la llengua catalana i, ultra patir per la seva prostració sota la dictadura, no deixava de mirar enllà amb vista al seu futur. I bé, una de les seves ob-

sessions era de promoure la informatització de la llengua i de somniar les innombrables aplicacions que se'n desprendrien. Per això convingué amb la SF que aquesta encarregués a Joaquim Rafel i Fontanals, professor de la Universitat de Barcelona (i avui membre de l'IEC) d'elaborar una memòria sobre la realització d'allò que ell entreveia com a indispensable per al bé de la llengua. La SF ho féu així, Rafel acceptà l'encàrrec i es posà a la feina. D'altra banda, foren uns anys en què els fets es precipitaren: trencant un destí malèfic que tant l'havia atuit, l'IEC fou reconegut per un Reial Decret de 1976, s'instal·là el 1982 a l'antiga Casa de Convalescència que tenia assignada com a seu des de l'any 1931 i pogué reprendre vells plans interromputs i enfortir-ne de nous. Justament el resultat de la tasca de Joaquim Rafel fou l'*Informe sobre les possibilitats d'aplicació de mitjans informàtics a la confecció d'un diccionari del català contemporani i sobre els recursos necessaris* (document inèdit, 24 p.), signat a Barcelona el juliol de 1983. En possessió d'aquest informe, la SF aprovà, el mateix any 1983, el projecte anomenat *Diccionari del Català Contemporani (DCC)*, que seria elaborat d'acord amb les exigències de la lingüística més recent i amb els recursos propis del tractament de la informació. Hom maldava per posar-se al corrent després de quaranta anys d'inactivitat forçada.

El desenvolupament del projecte del *DCC* quedà estructurat en dues fases: la creació de recursos lingüístics i l'elaboració d'un diccionari descriptiu. 1) La primera, que en principi s'havia de basar en un corpus textual (= *Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana: CTILC*), fou completada amb un altre corpus (= *Base de Dades Lexicogràfica: BDLex*), aquest format amb els principals diccionaris de la mateixa època que cobria el primer, per poder treballar amb totes dues menes d'informació. Heus ací els dos corpus. a) El CTILC. Des de l'angle cronològic, els materials del CTILC abracen de 1832 a 1988 (ambdós termes, justificats) i, pel que fa al contingut, textos literaris (44 %) i textos no literaris (56 %). L'extensió total del corpus depassa els 52 milions d'ocurrències o mots del text. El nombre de textos que han fornit les dades és de 3299 (= 1011 literaris + 2288 no literaris). Es tracta d'un corpus totalment lematitzat, cosa que desfà ambigüitats, especialment en mots homògrafs pertanyents a diferents parts de l'oració. Com activitat despresa de l'elaboració del CTILC, cfr. J. Rafel (director): *Diccionari de freqüències: 1: Llengua no literària* (1996); *2: Llengua literària* (1998), *3: Dades globals* (1998). b) La BDLex. Conté, degudament informatitzats i carregats en una base de dades, els 13 diccionaris catalans més significatius dels segles XIX i XX, i ha estat un important recurs complementari dins el projecte general. Aquesta primera fase del projecte (la creació de recursos lingüístics), fou duta a terme entre 1985 i 1997 i avui és, doncs, acabada del tot.

2) Segona fase: l'elaboració d'un diccionari descriptiu (fase que avui es troba en curs de realització). Òbviament la base del *Diccionari Descriptiu de la Llengua Catalana (DDLIC)* és l'anàlisi i l'explotació del CTILC. Aquesta mena de diccionari es proposa de definir les unitats lèxiques de la llengua des dels angles del contingut i de la utilització real, sense limitacions provinents de criteris prescriptius. Reconeguem que no deixa de sorprendre que un diccionari elaborat per una acadèmia de la llengua contingui paraules o accepcions no admeses per la normativa vigent. Ben mirat, però, la bona coneixença dels mots efectivament emprats pels parlants és el millor ajut que els responsables de la normativa poden extreure del diccionari descriptiu, que així es converteix en més científic que el normatiu. D'altra banda, el problema al·ludit deixa d'ésser-ho, si l'autoritat acadèmica (com ho acordà la SF per al català) decideix d'identificar amb una marca visible les peces del *DDLIC* no acceptades com a correctes. Atent als últims progressos de la lexicografia en mètode i en tecnologia, el *DDLIC* té les característiques d'un diccionari electrònic, en forma de base de dades multifuncional, que tant favoreja la recerca com la difusió. Insistirem que el *DDLIC* fa servir el CTILC com a base fonamental i font exclusiva. Es tracta, doncs, en sentit estricte, d'un diccionari muntat en corpus

i que renuncia als mètodes apriorístics (segons els diccionaris preexistents) o intuïtius (segons la consciència lingüística del lexicògraf). Com és natural, el *DDL*C està organitzat en articles, d'acord amb principis formals i gramaticals. El criteri per a establir i delimitar articles consisteix en la identitat o la diferència en qualsevol dels tres trets distintius que en configuren l'entrada, que són: la grafia de la forma canònica, la seva categoria i les seves propietats flexives. N'hi ha prou que falli un d'aquests trets entre dos mots relacionats perquè no puguin constituir un article únic. D'altra banda, les definicions del *DDL*C eviten la informació de mena enciclopèdica (basada en la descripció de la realitat) i es concentren en la informació de mena lingüística (descripció del valor informatiu, de les restriccions lèxiques i de les propietats sintàctiques de les unitats).

Fins ací hem donat una idea d'allò que ha d'ésser el *DDL*C. Afegim-hi uns mots sobre l'execució i l'estat en què es troba ara aquest diccionari (que en rigor no serà l'estat *actual*, perquè no hi ha dia en què no s'acrexin els seus resultats). Enllestits el 1997 els treballs d'acompliment dels recursos lingüístics (cfr. el núm. 1 d'aquest mateix paràgraf), calgué dedicar un parell d'anys a preparar l'elaboració del *DDL*C, establint-ne la nomenclatura, concretant els criteris lexicogràfics aplicables, redactant uns quants articles de prova i integrant diversos components amb el fi de facilitar la feina dels redactors. La redacció sistemàtica de l'obra fou iniciada el 1999, continua activa avui i encara n'hi ha per un cert temps fins que es pugui considerar acabada. La tasca no avança seguint estrictament l'ordre alfabètic, sinó que hom aprofita la redacció de cada article per a anticipar la d'altres articles de mots que tinguin una certa relació (formal, semàntica o sistemàtica) amb aquell. Que valgui, com exemple, el tall practicat el 15 d'octubre de 2006 en el conjunt de la redacció obtinguda fins en aquell moment. Aleshores disposàvem de 31.638 articles redactats, els quals, respecte a la distribució alfabètica, es repartien entre prop d'un terç (9.384 articles) que corresponien a la part redactada segons la progressió alfabètica rigorosa (fins a l'entrada *aval*), mentre que la resta (més dels altres dos terços: 22.254 articles) corresponien a entrades pertanyents a altres lletres de l'alfabet, segons el sistema particular de progressió a què acabem d'alludir. El dit nombre d'articles redactats (31.638) representa una mica més d'un terç de l'extensió prevista del *DDL*C. Malgrat que ens referim a una situació ja no molt recent, esperem que els lectors es podran fer el càrrec de com funciona l'elaboració d'aquest diccionari.

Encara serà convenient de completar les informacions fornides amb uns mots sobre l'edició electrònica del *DDL*C. Del primer moment ençà, hom pensava en la possibilitat de divulgar, a cada moment donat, la part ja redactada de l'obra, per tal com l'estructura de les dades que la componen permetia de fer-ho sense gaires dificultats. I bé, això ja és una realitat: l'edició electrònica del *DDL*C fou presentada públicament a l'IEC el 14 de gener de 2005. Consta 1) d'un component nuclear, constituït pel conjunt d'articles redactats (i la informació que duen associada), i 2) d'uns components accessoris, que són una breu «Presentació» i una «Guia d'utilització», més llarga i complexa (que orienta l'usuari i li facilita les claus interpretatives). Si considerem l'esmentat conjunt d'articles redactats fins el 15 d'octubre de 2006 (31.638) com un text en format convencional de diccionari imprès, l'extensió actual del text és de 29.164.581 caràcters. Com a punt de comparació, podem dir que, publicat en forma impresa convencional, aquest text correspondria a una mica més de tres volums com els de l'actual *DIEC* (1ª edició).

Atès que ací valorem especialment l'aportació bibliogràfica de l'IEC, acabarem aquest paràgraf incloent-hi algunes de les publicacions de Joaquim Rafel sobre el tema. Són les següents (no totes publicades per l'IEC, però que hi foren concebudes i redactades). «El *Corpus textual informatitzat de la llengua catalana* i el *Diccionari del català contemporani*. Un projecte de l'IEC». *Anthropos*, núm. 81 (1988); «Cap a un diccionari del català contemporani», *II Congrés Internacional de la llengua catalana, IV, Àrea 3: Lingüística social*, Palma (1992);

«Un corpus general de referència de la llengua catalana», *Caplletra*, València, 17 (1995); «El Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana i l'activitat lexicogràfica de l'Institut. Aspectes descriptius i aspectes normatius», *Jornades per a la Cooperació en l'Estandardització Lingüística* (2000); «Prescripción y descripción en la actividad académica: el *Diccionario descriptiu de la llengua catalana*», I Congreso Internacional de Lexicografía Hispánica (La Coruña, 14/18-IX-2004) (en premsa).

IV. ACTIVITATS COMPLEMENTÀRIES

13. Les lletres clàssiques. Examinades les principals activitats de la SF que caracteritzen el segle de la seva existència, dediquem la quarta part a les que abans (§ 2,IV) hem qualificat d'«activitats complementàries». És cert que aquestes *lato sensu* sempre pertanyen a la «filologia»; tanmateix, tal com ha viscut la SF, només indirectament formen part de les seves activitats més nuclears (§ 13 i 15) o més aviat les hem d'agrupar amb les notables relacions exteriors de l'IEC (§ 14). No sembla difícil de justificar la classificació aparentment separadora de les lletres clàssiques (§ 13: «la SF es refereix a la “filologia catalana”, abans que a cap altra») ni de la literatura (§ 15: «la SF ha entès tradicionalment la literatura com a tasca d'edició i traducció de textos, no com a teoria literària en la línia que el 1913 encetava Manuel de Montoliu», i la prova és que diversos historiadors de la literatura membres de l'IEC hi són a la SH-A). D'altra banda, tant les lletres clàssiques com la literatura sempre han estat ben vingudes a la SF, i avui ho són com ahir. Comencem, doncs, pel món clàssic. La SF de l'IEC sempre ha aspirat a acollir, entre els seus membres, especialistes en l'antiguitat clàssica (i també, encara que amb menys insistència, en temes bíblics). En el cas present, «sempre» vol dir que la primera fornada de la Secció (1911) ja comptava amb una tal representació. Com és natural, aquest criteri es reflectí ben aviat en les publicacions de la SF. Potser convé posar en relleu que l'IEC adoptà un sistema ja conegut, que consisteix a acompanyar la traducció literal d'un text clàssic amb la versió poètica lliure. Així es féu amb els *Himnes homèrics* (1913, 2^a ed. 1915), per Pere Bosch i Gimpera (traducció literal) i Joan Maragall (en vers) i amb *Hero i Leandre* (atribuït a Museu) (1915), per Lluís Segalà (traducció literal) i Ambrosi Carrión (en vers). Hom continuà amb *Els IV Llibres de les Geòrgiques de Publi Virgili Maró*, traducció en vers per Llorenç Riber (1917) i amb les versions catalana, castellana i portuguesa del *Liber de excellentibus ducibus exterarum gentium* de Corneli Nepos (1912). Pel que fa als textos bíblics, recordem les versions de Frederic Clascar: *El Gènesi* (1915), *El Càntic dels Càntics de Salomó* (1918) i *L'Èxode* (1918). Clascar, impetuós i bon coneixedor de la matèria, ensopegà amb objeccions tècniques que demoraren les seves traduccions i, de més a més, morí en la plenitud de possibilitats.⁸ Tals activitats, destinades a ésser prosseguides segons un pla establert i anunciat, quedaren interrompudes. Molts anys després, la creació de la Societat Catalana d'Estudis Clàssics (filial de l'IEC) (1979) significà la represa de tasques semblants o relacionades i la instauració de noves tasques referides a l'antiguitat clàssica. Aquesta Societat publica, de 1985 ençà, la revista *Ítaca: quaderns catalans de cultura clàssica*. Amb aquesta publicació, la Societat pretén de contribuir a redimensionar tota la cultura clàssica des d'una òptica interdisciplinària i amb rigor filològic.

8. Vegeu Josep Massot: *Escriptors i erudits contemporanis. Cinquena sèrie*. Publ. de l'Abadia de Montserrat, 2005. Pàgs. 41-102.

14. La dimensió internacional. La ciència no té fronteres. Abans (§ 3), a propòsit dels *Anuaris* de l'IEC, ja hem dit que aquests volums «foren la millor irrupció de l'IEC en els medis acadèmics europeus que hom hauria pogut desitjar». Remarquem que als *Anuaris* sovintegen articles signats per erudits estrangers i llur presència en les publicacions del nostre IEC era tan habitual que ni en fem cas. No té res de sorprenent, doncs, que la Unió Acadèmica Internacional, creada el 1919 amb la participació de 25 països, acceptés l'IEC com a membre seu, en una data tan primerenca com l'any 1924. L'IEC sempre ha estat fidel a la Unió, ha assistit a les seves reunions i, quan li ha correspost, ha hostatjat a Barcelona la reunió anual de torn. D'altra banda, la seva pertinença a la Unió li ha valgut de reforç i de defensa en situacions políticament delicades. Deixant ara al marge les Seccions de l'IEC que resten lluny de nosaltres pels camps que conreen, voldríem citar ací unes mostres d'història de l'art i del pensament que foren treballs elaborats en col·laboració amb la dita institució internacional. Són: *a)* Del projecte «Corpus Vasorum Antiquorum»: 1) P. Bosch i Gimpera et J. de C. Serra Ràfols: *Espagne. Musée Archéologique de Barcelone* (1957). 2) J. de C. Serra Ràfols i J. Colominas i Roca: *Espagne. Musée Archéologique de Barcelone* (1965). 3) J. Maluquer de Motes i Nicolau, M. Picazo i Gurina, A. Martín i Ortega: *Espagne. Musée Monographique d'Ullastret* (1984). 4) Jorge H. Fernández i Gómez, J. Maluquer de Motes i Nicolau, Marina Picazo i Gurina: *Espagne. Musée d'Eivissa* (1987).- *b)* Del projecte «Corpus Vitrearum Medii Aevi»: 1) Joan Ainaud de Lasarte, Joan Vila-Grau, M. Assumpta Escudero i Ribot: *Els Vitrells medievals de l'església de Santa Maria del Mar, a Barcelona* (1985). 2) Joan Ainaud de Lasarte, Joan Vila-Grau, M. Assumpta Escudero i Ribot: *Els Vitrells de la catedral de Girona* (1987). 3) Joan Ainaud de Lasarte, Joan Vila-Grau, M. Joana Virgili: *Els Vitrells del monestir de Santes Creus i la catedral de Tarragona* (1992). *c)* Del projecte «Corpus Philosophorum Medii Aevi»: «Scripta Spiritualia Arnaldi de Vilanova», 1: *Expositio super apocalipsi*, cura et studio Joachimi Carreras i Artau; cooperantes Olga Marinelli Mercacci et Josepho M. Moretó [sic] i Thomàs (1971) (Sembla que també escrit Morató).

Tornant al nostre camp més específic: el de la lingüística, l'actuació més important que desenvolupà la SF en relació amb la Unió Acadèmica Internacional fou la preparació del diccionari llatí medieval de Catalunya (segons dades de l'entorn de l'any 1000), una tasca de la qual abans hem donat compte a bastament (§ 10) i que no hem de repetir ací.

Ara bé, la dimensió internacional de l'IEC no s'esgota amb la Unió Acadèmica. Potser sí que en els anys vint del segle passat no existien gaires vies més per a una recerca concertada entre països diferents. Avui, però (i de força temps ençà), tals possibilitats abunden: la UNESCO, els convenis universitaris i altres ofertes més particulars favoregen molts i bons treballs de recerca. La mostra més significativa de les possibilitats que s'ofereixen és el programa *Patronymica Romanica* (*PatRom*), del qual ja hem parlat al § 9 (i al qual ens remetem).

15. Projectes i realitats en el terreny de la literatura.⁹ Del primer moment ençà, la SF sentí imperiosament la necessitat de crear una mena de «Biblioteca de Traduccions» (consta que així ja l'anomenaven el 1911). La gent de l'IEC s'adonava que havia d'establir contactes amb les cultures foranes i que aquestes també havien d'ésser conegudes a casa nostra. Una primera mesura seria el foment i la divulgació d'obres rellevants de la literatura universal mitjançant traduccions adequades (en un evident paralelisme amb les traduccions de textos de l'antiguitat clàssica, cfr. § 13). L'inici d'aquesta política no podia ésser més encertat: l'any 1917 aparegué la versió catalana de la famosa *Mirèio* de Frederic Mistral: *Mireia: poema pro-*

9. Sobre el tema d'aquest paràgraf, vegeu el llibre d'Albert Balcells / Enric Pujol sobre la història de l'IEC (citat a la nota 1), p. 190-196.

vençal, traducció catalana de Maria-Antònia Salvà (1917; 7ª ed. 1959; avui disposem de l'edició de la versió genuïna, a cura de Lluïsa Julià, de 2004). Diem que fou un encert: ultra el valor i el prestigi de l'obra escollida, la traducció reforçava les relacions amb Occitània, incorporava la poetessa de Lluçmajor (Mallorca) a la restauració del català literari i divulgava entre el poble culte com se sublimava en llenguatge universal un tema antropològic i poètic concret. La llàstima és que aquest primer pas, que assenyalava una línia que hauria pogut ésser modèlica, no tingués continuació. La somniada col·lecció de clàssics de la literatura universal es quedà aturada amb *Mirèio* de Mistral (i Salvà). Ja eren sospitosos el retard amb què aquesta primera versió havia aparegut i els dubtes sobre la correcció del text traduït. I si la col·lecció no prosperà, no fou perquè no sorgissin propostes entre els intel·lectuals de la SF. Als arxius de l'IEC hi ha documentació referent a projectes de traduccions (i no projectes vagues, sinó precisos, amb els noms dels presumptes traductors i tot): Maquiavel, Molière, La Bruyère, Lessing feien antesala. Com és sabut, alguns d'aquests projectes esdevingueren versions efectives, però dutes a terme per editors comercials. També existí un ambiciós pla de publicació d'obres medievals (que més o menys directament recolliria un dia Josep M. de Casacuberta amb «Els Nostres Clàssics», el 1924). La veritat és que els homes de la SF d'aquells primers anys eren més filòlegs que historiadors de la literatura: feien plans per a editar Bernat Metge i, sobretot, Ramon Llull. En els anys vint dedicaren molt de temps i moltes discussions a aquest darrer objectiu. Tan bé que havia començat el primer projecte, amb la mítica obra de Mistral!

V. INDICACIONS PRÀCTIQUES

16. Estat actual (1980-2007) de les publicacions i les revistes de la SF. Ja ho hem insinuat abans (§ 2, V): tenim por que els lectors interessats no es perdin en la munió de referències bibliogràfiques de publicacions de l'IEC que puñhlen al llarg d'aquest article. Una por que és justificada per l'experiència dels qui ens hi barallem dia rere dia. Per això, abans de posar-hi punt final, voldríem informar-los sobre el funcionament actual de tantes publicacions i revistes. La SF, alligonada per la confusió en què es movien les seves publicacions dels primers anys, però també continguda per les situacions de fet en l'atribució ja irreversible de títols a col·leccions fixes, ha tendit darrerament (més o menys a partir dels anys vuitanta del segle passat, ço és en els últims vint-i-cinc anys) a establitzar les col·leccions de llibres i les revistes que s'ocupen del camp de les lletres dins l'IEC. I és el resultat d'aquesta ben intencionada labor el que exposem en això que segueix.

Potser la millor manera de procedir serà repassar, de moment, tots els títols de col·leccions i de revistes que han estat citades en aquest article, des del seu inici fins en aquest darrer paràgraf que el corona. Així ens adonem *a)* que les sèries de publicacions que no han arribat fins als nostres dies ja acompliren la missió prevista o *b)* que circumstàncies històriques o personals n'impediren la prossecució. És el cas dels densos *Anuaris* de la primera època (§ 3), dels *Estudis Universitaris Catalans (EUC)* (§ 3), del *Butlletí de Dialectologia Catalana (BDC)* (§ 6) i dels *Estudis Fonètics* (§ 8), i hauria pogut ésser-ho dels *Estudis Romànics (ER)* (si la SF no hagués proposat a l'IEC de reprendre'n la publicació, que l'any 1991 havia quedat interrompuda) (§ 11). Entre totes les edicions de la SF, la «Biblioteca Filològica» és la que s'enduu la palma de supervivència (§ 5): dos anys després de creada aquesta Secció, apareix el llibre de Pere Pujol sobre els antics documents urgellencs (1913), que n'és el pri-

mer volum, i encara avui continua acollint i publicant nous originals. És cert que aquesta «Biblioteca» 1) fou el fons comú i imprecís on anaven a parar textos inadeguats i conté llibres que estarien millor en altres sèries (com ho fèiem avinent a la nota 3 del § 5) i 2) que quedà interrompuda durant 62 anys (entre un llibre de Wagner de 1924 i el Simposi Carles Riba publicat el 1986: quant a aquest, bé calia col·locar-lo en un lloc o altre i, posats a decidir, hom acabà posant-lo a la soferta «Biblioteca Filològica», cfr. § 5), coses que denotaven desorientació o desordre. Una situació ambigua, per força provisional. La SF, renovada després de la reforma dels estatuts de l'IEC (1989), se'n sortí plantejant i aprovant una política de publicacions en la seva totalitat, que començà d'aplicar-se cap a 1990. L'expliquem i la documentem en això que segueix: *a)* quant als llibres, incloem tots els apareguts de la dita reorganització ençà, però, *b)*, pel que fa a les revistes, ens abstenim de transcriure llurs continguts (articles, recensions, etc.), sobre els quals els lectors ja tenen una idea que els permet d'imaginar vers on s'orienten.

A. PUBLICACIONS APERIÒDIQUES (que depenen de les activitats de la SF)

A.1. Publicacions pertanyents a col·leccions

1) «Biblioteca Filològica» (BF). Col·lecció bàsica de llibres de la SF, on s'apleguen els textos no directament susceptibles d'ésser acollits als epígrafs restants d'aquesta classificació. De 1990 ençà, s'hi troben els següents (primera xifra: ordre de publicació dins la BF, que enllaça amb el núm. 31, llibre de Montserrat Bigas / Marta Milian citat al § 5). Són: BF-32: *Documents normatius 1962-1996, amb les novetats del diccionari* (ed. Joaquim Rafel) (1997) (llibre que en rigor caldria incloure a l'epígraf 6 del present grup A,1); BF-33: Ramon Aramon i Serra: *Estudis de llengua i literatura* (1997); BF-34: Guillem Calaforra i Castellano: *Wilhelm Meyer-Lübke i das Katalanische: introducció i traducció* (1998); BF-35: Joan Petit i Aguilar: *Gramàtica catalana* (ed. Jordi Ginebra) (1998); BF-36: Joan Anton Rabella i Ribas: *Un matrimoni desavintut i un gat metzinat: procés criminal barceloní del segle XIV* (1998); BF-37: *Miscehlània Fabra: recull de treballs de lingüística catalana i romànica dedicats a Pompeu Fabra* [reprod. facsímil, ed. A. M. Badia i Margarit] (1998); BF-38: Antoni M. Badia i Margarit: *Les Regles de esquivar vocables i «la qüestió de la llengua»* (1999); BF-39: Montserrat Barri i Massats: *Aportació a l'estudi dels gallicismes del català* (1999); BF-40: Francesc Feliu i Torrent: *Catàleg dels manuscrits filològics d'Antoni de Bastero* (2000); BF-41: Pere Bohigas i Balaguer: *Mirall d'una llarga vida: a Pere Bohigas, centenari* (ed. A. M. Badia, G. Colón, J. Moran) (2001); BF-42: Antoni Febrer i Cardona: *Diccionari menorquí, espanyol, francès i llatí* (ed. Maria Paredes) (2001); BF-43: Joan Armangué i Herrero: *Estudis sobre la cultura catalana a Sardenya* (2001); BF-44: Aurora Bel Gaya: *Teoria lingüística i adquisició del llenguatge: anàlisi comparada dels trets morfològics en català i en castellà* (2001); BF-45: Philip D. Rasico: *Cafè i quilombo: els diaris de viatge de Joaquim Miret i Sans* (2001; reimpr. 2005); BF-46: Simona Skrabec: *L'estirp de la solitud: Arthur Schnitzler, Italo Svevo, Thomas Bernhard, Drago Jancar* (2002); BF-47: *Documents de la Secció Filològica, IV* (ed. Lluís B. Polanco) (2003); BF-48: [No hi consta l'autor]: *El català de l'Algúer: un model d'àmbit restringit* (2003); BF-49: Maria Dolors Farreny i Sistac: *La llengua dels processos de crims a la Lleida del segle XVI* (2004); BF-50: Antoni Febrer i Cardona: *Obres gramaticals, I* (2004) [pertany a la sèrie *Obra completa* d'Antoni Febrer i Cardona]; F-51: Joan Ramon Veny-Mesquida: *El Diari 1918 de Josep V. Foix* (2004); BF-52: *Els mètodes en dialectologia: continuï-*

tat o alternativa? (2005) (ed. Joan Veny) [Actes de la 1ª Jornada de l'Associació d'Amics del Prof. A. M. B. i M., Barcelona 11 de març de 2004]; BF-53: *Cartes de Carles Riba*, vol. 4 (2005) (ed. Carles-Jordi Guardiola); BF-54: Joan Soler i Bou: *Definició lexicogràfica i estructura del diccionari* (2006) (ed. Joaquim Rafel); BF-55: Paul Aebischer: *Estudis de toponímia catalana* (2006) (eds. Joan Martí i Castell i Josep Moran i Ocerinjuregui); BF-56: *Cap a on va la sociolingüística?: II Jornada de l'Associació d'Amics del Professor Antoni M. Badia i Margarit* (Barcelona, 20 d'octubre de 2005) (2006) (ed. Francesc Vallverdú); BF-57: *Homenatge de l'IEC a Joan Coromines, en el centenari de la seva naixença* (2006) (ed. Antoni M. Badia i Margarit); BF-58: Montserrat Adam Aulinas: *El català septentrional de transició: nova visió des de la morfologia* (2006) (ed. Joan Veny); BF-59: *Llenguatge. Articles dels membres de la Secció Filològica publicats al diari «La Vanguardia» (1999-2002)* (2006) (ed. Francesc Vallverdú).

2) «Repertoris de la SF». Llibres de format gran (sense distinció de temes): 1) Curt J. Wittlin: *Repertori d'expressions multinominals i de grups de sinònims en traduccions catalanes antigues* (1991). 2) Jordi Bolós i Masclans / Josep Moran i Ocerinjuregui: *Repertori d'antropònims catalans* (RAC, 1) (1994). 3) Joan Miralles i Monserrat: *Corpus d'antropònims mallorquins del segle XIV* (1997).

3) «Biblioteca de dialectologia i sociolingüística» (BDS). El títol és prou explícit: BDS-1: Lídia Pons i Griera: *Iodització i apitxament al Vallès: interpretació sociolingüística i psicolingüística dels canvis fonètics* (1992). – BDS-2: Antoni M. Badia i Margarit / Lídia Pons i Griera / Joan Veny: *Atles Lingüístic del Domini Català. Qüestionari* (2ª ed.) (1993). – BDS-3: Ramon Sistac Vicén: *El ribagorçà a l'Alta Llitera: els parlars de la vall de la Sosa de Peralta* (1993). – BDS-4: Lluís Gimeno Betí: *Atles lingüístic de la diòcesi de Tortosa* (1997). – BDS-5: Joan Veny i Clar / Lídia Pons i Griera: *Atles Lingüístic del Domini Català; Etnotextos del català oriental* (1998). – BDS-6: Maria Pilar Perea: *Compleció i ordenació de «La flexió verbal dels dialectes catalans d'A. M. Alcover i F. de B. Moll»* (1999) (Afegim-hi, mateixa autora, mateix títol i mateixa data: *Recurs electrònic, un disc òptic*). – BDS-7: Brauli Montoya Abat: *Els alacantins catalanoparlants: una generació interrompuda* (2007). – BDS-8: Xavier Favà i Agud: *Diccionari dels noms de ceps i raïms: l'ampelonímia catalana* (2001). – BDS-9: Antoni M. Badia i Margarit (coord.): *Diccionari d'antroponímia catalana. Volum de mostra* (2004). – BDS-10: Albert Branchadell: *La moralitat de la política lingüística: un estudi comparat de la legitimitat liberaldemocràtica de les polítiques lingüístiques del Quebec i Catalunya* (2005) (ed. Joan A. Argenter)..

4) «Treballs de l'Oficina d'Onomàstica» (TOOn). Títol no menys explícit: TOOn-1: Ramon Amigó i Anglès: *Siurana de Prades* (1995). – TOOn-2: Cosme Aguiló Adrover: *La toponímia de la costa de Lluçmajor* (1996). – TOOn-3: Miquel S. Jassans: *Onomàstica de Poboleda* (1998). TOOn-4: Josep Recasens i Tort: *Blancafort, a partir dels noms passats i presents* (2000). – TOOn-5: Jaume Sabaté i Alentorn: *Onomàstica del poble i terme de la Vil·la Alta* (2001). – TOOn-6: Ramon Amigó i Anglès: *L'Albi i els seus noms* (2001). – TOOn-7: Miquel S. Jassans: *Onomàstica de Colldejou* (2003). – TOOn-8: Dolors Cabré i Montserrat: *Onomàstica del terme municipal dels Garidells* (2004). – TOOn-9: Ramon Pere Anglès: *Recull de noms de lloc i de persona de Vilanova de Prades* (2004). – TOOn-10: Montserrat Cailà Guitart i Jean-Paul Escudero: *Història dels noms de Reiners: les arrels d'un poble del Vallespir* (2005) (ed. Pere Verdager i Joanola). – TOOn-11: Eugeni Perea Simon: *Onomàstica de Riudoms* (2006) (ed. Ramon Amigó i Anglès). – TOOn-12: Ramon Pere Anglès: *Els noms del Vilosell i el seu terme municipal* (2006) (ed. Joan Peytaví Deixona).

5) «Jornades de la Secció Filològica». Les primeres Jornades se celebraren a Eivissa i Formentera l'any 1990, però no se'n publicaren les Actes. A partir de les segones (de Lleida), els

textos corresponents foren publicats. 1) *II Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Lleida: 1 i 2 de juny de 1991* (1992; reimpressió: 2001). 2) *III Jornades de la SF de l'IEC a Castelló: 16 i 17 d'octubre de 1992* (1993, reimpr. 2004). 3) *IV Jornades de la SF de l'IEC a Menorca (Maó i Ciutadella): 8 i 9 d'octubre de 1993* (1994; reimpr.: 2004). 4) *V Jornades de la SF de l'IEC a Perpinyà: 20 i 21 de maig de 1994* (1995). 5) *VI Jornades de la SF de l'IEC a Andorra: 2 i 3 de juny de 1995* (1996, reimpr. 2003). 6) *VII Jornades de la SF de l'IEC a Palma de Mallorca: 18 i 19 d'octubre de 1996* (1997). 7) *VIII Jornades de la SF de l'IEC a Calaceit i Fraga: 17 i 18 d'octubre de 1997* (1999). 8) *IX Jornades de la SF de l'IEC a Elx i a la Universitat d'Alacant: 16 i 17 d'octubre de 1998* (2000; reimpr.: 2003). 9) *X Jornades de la SF de l'IEC a Tortosa: 4 i 5 de juny de 1999* (2000; reimpr.: 2004). 10) *XI Jornades de la SF de l'IEC a l'Alguer: 2 i 3 de juny de 2000* (2001). 11) *XII Jornades de la SF de l'IEC a Girona: 25 i 26 de maig de 2001* (2002). 12) *XIII Jornades de la SF de l'IEC a les Illes Balears: «Any Francesc de B. Moll»: 4 i 5 d'octubre de 2002* (2003). 13) *XIV Jornades de la SF de l'IEC a Vic: 17 i 18 d'octubre de 2003* (2004). 14) *XV Jornades de la SF de l'IEC a l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana (Alacant): 15 i 16 d'octubre de 2004* (2005). 15) *XVI Jornades de la Secció Filològica de l'IEC a Morella: 16 i 17 de desembre de 2005* (2006).

6) «Documents de la Secció Filològica». Hi són reproduïts acords presos per la SF que hom considera d'interès general. Per evitar confusions, noteu que aquests «Documents» també figuren ensems com a pertanyents a la «Biblioteca Filològica» (cf., ací mateix, el grup núm. 1 de publicacions). 1) *Documents de la SF, I* (1990) [conté: Suplement al *DGLC*: addicions, modificacions i supressions]. 2) *Documents de la SF, II* (1992, 3ª ed. 1996) [conté: Suplement del mateix títol que el núm. 1]. 3) *Documents de la SF, III* (1996). 4) Per congruència podríem afegir aquí el llibre *Documents normatius 1962-1996, amb les novetats del diccionari* (ed. Joaquim Rafel) (1997), que hom també col·locà dins la BF-32 (cf. ací, epígraf 1).

7) «Jornades Científiques». Actes de les Jornades corresponents. No presenten numeració correlativa perquè el concepte s'aplica a les diverses Seccions de l'IEC i ací només donem compte de les que es dugueren a terme dins la SF. 7) *Simposi Pompeu Fabra (1998)*, a cura de Joan A. Argenter (2000). 9) [Primeres] *Jornades per a la Cooperació en l'Estandardització Lingüística (2000)*, a cura d'Isidor Marí (2000). 14) *Segones Jornades per a la Cooperació en l'Estandardització Lingüística (2001)*, a cura de Joan Martí i Castell (2002).

8) «Semblances biogràfiques». Vida i personalitat de membres que pertanyeren a la SF (no són numerades perquè formen sèrie amb biografies de membres d'altres seccions de l'IEC, no sempre recollides aquí). *Maria Àngels Anglada i d'Abadal*, per Carles Miralles i Solà (1999). – *Antoni M. Alcover i Sureda*, per Joan Veny i Clar (2000). – *Lluís Nicolau d'Olwer*, per Carles Miralles i Solà i Manuel Mundó i Marcet (2000). – *Ramon Aramon i Serra*, per Manuel Castellet i Joan A. Argenter (2001). – *Francesc de Borja Moll*, per Aina Moll i Marquès (2001). – *Josep Roca-Pons, Sessió en memòria* (2001). – *Lluís Segalà i Estalella*, per Carles Miralles i Solà (en annex: nota necrològica de Ll. S. escrita arran de la seva mort (1938) per Ramon Aramon i Serra) (2002). – *L'Ocellot sinistre: semblança biogràfica d'Àngel Guimerà*, per Jaume Cabré i Fabré (2003). – *Marià Villangómez, Sessió en memòria* (2004). – *Homenatge a Joaquim Ruyra en el centenari de Marines i boscatges: 1903-2003* (2005). – *Un xic exòtic i desorientat: semblança de Joan Maragall l'últim any de la seva vida*, per Carles Miralles i Solà (2005). – *Pompeu Fabra i Poch*, de Joan Solà i Cortassa (2006).

A.2. *Publicacions soltes (no pertanyents a col·leccions)*

Josep M. de Casacuberta i Roger: *Estudis sobre Verdaguer* (1986).

Secció Filològica: *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana. 1: Fonètica* (1990; reeditat: 1996, 1999, 2001).

Secció Filològica: *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana. 2: Morfologia* (1992; reeditat: 1992, 1994, 1996, 1999, 2001).

Aplicació al català dels principis de transcripció de l'Associació Fonètica Internacional, a cura de Joaquim Rafel (1999).

Joan Veny i Clar i Lúdia Pons i Griera: *Atles Lingüístic del Domini Català*, vol. I. *Introducció. 1: El cos humà. Malalties* (2001).

Joan Veny i Clar i Lúdia Pons i Griera: *Atles Lingüístic del Domini Català*, vol. II. 2: *El vestit. 3: La casa i ocupacions domèstiques* (2004).

Joan Veny i Clar i Lúdia Pons i Griera: *Atles Lingüístic del Domini Català*, vol. III. 4: *La família i el cicle de la vida. 5: Món espiritual i l'Església. Festes religioses. Creences. 6: Jocs. 7: Temps cronològic. Meteorologia. 8: Topografia* (2006).

Joan Martí i Castell / Josep M. Mestres i Serra (eds.): *El català i la Unió Europea*. Actes del Seminari del Consorci Universitat Internacional Menéndez Pelayo de Barcelona. Centre Ernest Lluch / Institut d'Estudis Catalans (2004). Barcelona 2006.

B. PUBLICACIONS PERIÒDIQUES

(segons la planificació de la SF o de l'ens responsable corresponent)

1) *Estudis Romànics*. Revista que hem descrit al § 11. Interrompuda la seva publicació el 1991, la represa de la revista s'escaigué ja en l'època de reestructuració de la política d'edicions de què parlem en el present paràgraf. La seva història tornà a començar el 2000.

2) *Arxiu de Textos Catalans Antics*. Com també hem dit al § 11, l'ATCA és una empresa personal del seu director, acollida dins l'IEC. Es publica de l'any 1982 ençà.

3) *Llengua & Literatura*. Revista anual de la Societat Catalana de Llengua i Literatura (filial de l'IEC). L'hem presentada així mateix al § 11. El seu primer volum és de 1986. Independentment i paral·lelament la Societat també publica una col·lecció pròpia, intitulada «Treballs de la Societat Catalana de Llengua i Literatura».

4) *Ítaca: quaderns catalans de cultura clàssica*. Revista de la Societat Catalana d'Estudis Clàssics (filial de l'IEC) (cf. § 13). El seu primer volum data de 1985. Ultra la revista, la Societat publica uns annexos.

17. Conclusió. És dubtós d'afirmar si arribem a la fi d'aquestes pàgines satisfets o decebuts. Pensàvem que el centenari de l'IEC (1907-2007) ens oferia la possibilitat de fer una recapitulació de l'obra duta a terme per la nostra primera institució acadèmica en el camp de les lletres i la civilització. Una recapitulació que, de primer antuvi, ja vèiem útil i convenient per a nosaltres mateixos, catalanoparlants. El ritme de la vida d'avui ens imposa a tots –sense excloure, doncs, els qui aspirem a treballar en la recerca de la nostra pròpia llengua— unes prioritats que sovint ens impedeixen d'aprofundir els fonaments que apunten els nostres temes. D'altra banda, sense els fonaments, cada dos per tres estem a punt de caure en el buit, i hem de córrer a documentar-nos per omplir els buits que ens amenacen. L'aportació de l'IEC a la ciència es fa en un país que té la seva història, una història on alternen destrets implacables i avinenteses esperançadores. Conèixer alguns punts preeminents d'aquesta història és una fei-

na obligada per a qui vol endinsar-se en els comportaments humans del país (els quals naturalment també comprenen els usos lingüístics). I si això ja ens passa a nosaltres, catalanoparlants, què no deu passar als forasters que s'interessen per les nostres realitats, però que potser no en dominen l'abast ideològic ni els fets concrets de cada dia?

El nostre article és fet amb simplicitat d'esperit. Volíem presentar un marc històric, però ens adonem que hi manquen dades inexcusables. Volíem projectar-hi les publicacions més representatives en el camp de les lletres (i, encara, comentar-les!), però també ens hi hem quedat curts. No volíem excedir-nos en el nombre habitual de pàgines dels nostres articles, però ens en falten tantes més que les que ja tenim plenes. Ens hem equivocat? Reflexionem-hi uns moments. Tanmateix, ben mirat, potser no ens hem allunyat tant d'allò que era la nostra primera intenció. Aquesta era d'invitar els lectors interessats a iniciar-se en la coneixença del nostre país i dels treballs sobre la seva llengua que marquen el segle, adés atroç adés tolerant, que avui arriba a la fi: de 1907 a 2007. I com ho faríem? El propòsit era d'examinar, a través de la bibliografia indispensable, quina resposta ha donat l'IEC a les qüestions que tenia plantejades la llengua catalana el 1907 o que se li han plantejat en el decurs dels darrers cent anys: *a)* el català havia començat el segle xx desorientat i sense codificació idiomàtica (però comptava amb l'adhesió incondicional dels seus parlants i sabia que era vehicle d'una bona literatura antiga i que la que aleshores anava prenent cos era acceptada per crítics propis i forans); *b)* tot just establerta la seva normativa i llançada a normalitzar els seus usos, entre 1913 i 1920 la llengua feia progressos que encara avui susciten l'admiració dels sociolingüistes de tot arreu i en els anys trenta ufanejava i era tractada *quasi* d'igual a igual amb la llengua espanyola, oficial de l'estat; *c)* en canvi, a l'acabament de la guerra civil (1939), la llengua sofrí una persecució inhumana que, d'una manera o altra, durà prop de 40 anys i que estava destinada a fer-la desaparèixer: eren interdits tots els seus usos públics orals i escrits i, llevat de certes minories, la gent solament conservava (i sortosament retransmetia (!) a la generació següent) la llengua parlada, bé que corrompuda i viciada, i ho feia gràcies a una fidelitat ancestral, que en situacions anteriors ja havia jugat el seu paper (però mai amb l'enteresa que ara calia posar-hi), i, per fi, *d)* restablerta la democràcia (1978), la llengua catalana readquirí els drets perduts, i la gaubança del retorn d'un passat recent no oblidat n'ha fet una llengua *quasi* normal: en l'administració, en l'educació, en la literatura, en els mitjans de comunicació, en el lleure, etc.; vist de prop i amb atenció, és cert que el català no es desempalleja de la seva inevitable condició de «llengua oprimida», però no és menys cert que la seva situació actual almenys li dóna forces per a lluitar amb el fi de superar la dita condició. I ja no és poc. Per la seva banda, l'IEC no ha deixat de treballar ardidament perquè la llengua aconsegueixi cada vegada més possibilitats de superar-se en el seu viure antinòmic.

Potser sí que, malgrat els seus defectes i les seves insuficiències, el nostre article serà l'atractiu que assolirà que els romanistes que s'interessen per la cultura catalana, potser després de fer un vacil·lant primer pas, es posin a caminar vers la fita que en aquestes pàgines els hem descrit. Tant de bo! Sempre seran benvinguts.

AQUESTA OBRA HA ESTAT PUBLICADA
L'ANY DEL CENTENARI
DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

IECentanys19072007

IECentanys19072007

ISBN 978-84-7283-948-9

9 788472 839489